

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III рік. Ч. 69.

Відень, 17-го грудня 1916.

Ч. 129.

Про нашу шкіру.

Німці шукають реальних підстав тривкої німецько-польської згоди. Сею підставою може бути на гадку проф. Зерінга запевнення Полякам кольонізаційної області на схід від Буга яко відшкодування за Познанщину. Поляки тоді зрештешть з Познанщини, а кольонізаційні інтереси на сході будуть завжди держати їх у ворожій відношенню до Росії. При таких умовах зовсім виключає проф. Зерінг польську іреденту в Познанщині. Хід його думок, виложених у берлінським тижневнику „Polnische Blätter“, такий:

В проголошенню утворення польської держави бачить проф. Зерінг здійснюванне ідеї Середньої Європи, яку розуміє в душі відомої книжки Навмана. Національні держави в теперішніх відносинах уже не можуть зостати ся; як Англія й Росія є світовими державами, так і Середня Європа мусить перемінити ся в таку світову державну організацію. З сього становища утворенне Польщі є будовою такої середньо-європейської державної організації.

Щодо побоювань, що в Німеччині може повстати польська іредента, яка буде змагати до прилучення Познанщини до польської держави, та що польська держава може звернути ся до Росії проти Німеччини, проф. Зерінг каже, що тут не мали-б вартости ніякі польські запевнення, а тільки треба шукати за реальними підставами тривкої німецько-польської згоди. Ті реальні підстави на його думку в часті існують, в часті треба їх витворити. Існує культурне противенство між Польщею й Росією. А витворити треба такий напрям політики польської держави, щоб вона не мала потреби звертати ся проти Німеччини, а навпаки, щоб її політичним інтересом було звертати ся проти Росії.

Для сього на думку проф. Зерінга треба змінити політичний курс супроти німецьких горожан польської народности й запевнити польській державі кольонізаційну область на схід від Буга. Тоді Поляки будуть з свого положення в Німеччині вдоволені, надмір польського елемента відпливе з Німеччини на кольонізаційну область польської держави на сході, а інтереси польської кольонізації на сході заставлять польську державу бути постійно зверненою фронтом проти Росії.

Проф. Зерінг запевнює Німців, що з розмов з польськими політиками знає, що вони зрештешували з думки при-

лучення польських областей Німеччини до польської держави, бо ті області мають за багато німецького елемента, а при тім головний інтерес Поляків звернений на схід.

Так само „реальною“ підставою австрійсько-польських відносин має бути відступленне Полякам кольонізаційної області на схід від Сяну. Заповідженне відокремлення Галичини має саме на цілі таке розв'язанне австрійсько-польських відносин. В інтерпретації невідомого автора з військових кругів, на сторінках віденської „Rundschau“, ся справа представляєть ся ось як:

Як з політичного, так з військового становища треба відокремленне Галичини як найгарячіше привитати. Сей крок австрійського правительства є дуже розумно обдуманим потягненнем на шахівниці світової історії, а то тим більше, що се потягненне наступило рівночасно з проголошеннем незалежности Польщі. Через се осягаємо ми не тільки основне улекшенне й упрощенне правління в інших коронних краях (хоч противники автономії Галичини старають ся доказати противне), але також зискуємо в самостійній Польщі союзника, якого не можна не доцінювати. З зовсім льогічних причин запобігаємо також евентуальній польській іреденті в Галичині, бо ся державна реформа усуне національно-політичні площі тертя між нами й Поляками. Відомо річ, що союзи тільки там певні й тривкі, де політичні противенства як найменші, отже ми ніколи не будемо мати причини сумнівати ся в союзницьку вірність Поляків. Спільна акція Польщі з Росією абсолютно виключена, бо противенства між обома державами надто великі. Ті противенства будуть тим гострійші і тривкійші, чим далше на схід сягатимуть границі Польщі.

Бачимо деяку анальоію у виводах обох авторів. Сі глоси не відосібнені. Вони показують, які тенденції починають опановувати політичні сфери обох держав, коли розв'язанне польської справи прийшло на денний порядок як реальна, практична проблема.

Поминаючи вже те, що обидва автори взяли ся ділити шкіру невбитого ще ведмедя й торгують чужим добром, треба з приводу їх виводів сказати, що вони в своїй основі хибні.

в тих фактах; ще трудніше зауважати їх, коли усунуться всі довільні характеристики й суб'єктивні розумування, які походять не з фактів, але виключно з особистого погляду автора, й провірити змальовані ним події свідомством сучасних джерел. Зваблений стимулами артистичної творчості, д. Сенкевич не зауважив суперечності між своїми думками й описуваними самим собою сценами, а за те він широко покористувався своїм правом артиста для того, щоб епітетами, голословними твердженнями, апріористичними здогадами наложити тіні й пролити світло в бажанім собі, хоч і історично неправдивим змислі. Раз умовивши в себе, що українські козаки й мужики дикуни, він при кожній нагоді підтримує сю гадку всіма можливими стилістичними способами, деколи навіть такими, що виходять поза межі літературної приличності. Козаки в його творі не говорять, не кричать, не співають, але все верещать, ревуть, ричать і виють. Коли зайдє мова про нешляхетське населення України, воно все згадується з епітатами: „хлопство дике й розгнуздане“, „народ дикий, гайдамацький“, „гайдамацьке гультайство“, „народ дикий з природи“, „народ дикий, що змагає і до дикої свободи“, „дич, зірвана з ланцюга“, „голода, що жажде крові й убійства“. Коли при описі битви йому треба сказати, що шляхтич ударив козака, він висловлюється так: „дуснув ватажка шаблею в морду“ і т. д. Таких стилістичних квіток можна набрати в повісті цілі маси, але ми обмежимося кількома наведеними прикладами тому, щоб показати, якими способами користується автор у цілі, щоб підготувати читача до прийняття його думки про дикість народу; потім ідуть уже малюнки й розумування, що розвивають сю гадку.

Очевидно козаки й мужики по думці д. Сенкевича позбавлені всякого інстинкту освіти й тіні всякого суспільного переконання, вони змагають лише до „дикої свободи й несвідомо нищать плоди вікової праці шляхтичів“; „дикий народ, перемінений шляхтичами з опришків на рільників, чув тягар від існування права, строгости управи й існування порядку“, наслідком того він мріяв про такий ненормальний устрій, при яким „вся земля належала-б не до князів і панів, але до вільних хліборобів-козаків“. Релігійних мотивів у козацьких повстаннях не було; Хмельницький лише штучно прикрив гайдамацькі інстинкти удаваним заступством за віру й постарався розпалити релігійний фанатизм, а до тої пори Запорожці грабували православні церкви й торгували награвленими церковними предметами на базарі в Січі; „все те, що оповідають про релігійний настрій Запорожців, видумка“. Запорожці — се стековище людей, „окритих лахами, півнагих, півдиких, окурених димом, чорних, вимазаних болотом і кровю, що слезила з ран і т. д.“ В Січі, збираючи на раду, вони викочували бочки горівки й радили з бідною лиш тому, що осаули вводили деякий порядок ударами палиць, розділюваними дуже щедро, й пістолетними вистрілами, підозрілих товаришів вони карали на радї, роздираючи їх на часті і т. д.

З наведених цитатів легко переконатися не лише про тенденційність д. Сенкевича, але й про вмисне перекручування суспільних і історичних фактів. По його думці населення України займалося перед появою шляхти виключно розбоями і не думало про хліборобство, хоча й бажало, щоб земля належала до хліборобів. Не зважаючи на суперечність сього речення, ми бачимо в ній очевидну історичну неправду. Всі історичні свідчення від часів Геродота до кінця XVI століття, коли польська шляхта з'явилася на Україні, вказують на зайняття хліборобством яко на головний промисел жителів того краю. Зга-

В. Антонович про повість Г. Сенкевича з часів Хмельниччини п. з. „Ogniem i mieczem“*.

Колиб д. Сенкевич прикладав одну мірку до описуваних ним подій і осіб, то навіть із незвичайно пристрасно зібраних фактів він переконав ся-б, що ні особливої дикости з одного боку, ні особливої освіти й цивілізації з другого не видно

* Пор. ч. 128.

даймо напр. про хліборобські знаряди й зерна хліба, знайдені в могилах поганської епохи в землі Сіверян або Деревлян; згадаймо про характеристику смерда та його зайняття, записану літописцю зі слів Володимира Мономаха під 1103 р.; згадаймо про цілі округи, що обовязувалися давати Монголам данину пшеницею в XIII столітті, транспорту хліба, якими українська земля забезпечувала Царгород у XV столітті при посередництві хаджибейської пристані (нинішня Одеса), численні згадки про хліборобство, зятягнені в люстрації окраїнних замків у половині XVI століття, себто перед люблинською унією, і переконуємося, що балаканне д. Сенкевича про неіснування хліборобства й розбійництво населення не що інше, як його тенденційна видумка. Недостача релігійних мотивів у козацьких повстаннях до Хмельницького так само історичний фальш; можна-б тут навести до 20 документів: просьб, поданих козаками до соймів і королів, проєктів договірних умов і т. ин., в яких „войсько запорозьке“, представляючи свої бажання, кладе на першій місці статі про свободу православної церкви й про віротерпимість. Доволі, думаємо, вказати на те, що Запороже видвинуло на 30 літ перед Хмельницьким Сагайдачного, який приверненням православної єрархії усунув надовго ворожий для населення напір уніятської інтриги, щоб переконатися, що релігійні мотиви проникли глибоко в свідомість низового брацтва й зовсім не належать до сфери „видумок“. — Ми не знаємо, звідки взяв автор риси відразливого вигляду Запорожців, але ми переконані, що ради не відбувалися у формі п'яних оргій і що на них нікого не рвали на часті і т. д. Подібних подробиць нема в авторів, цитованих д. Сенкевичом (Лясоти, Боляна), й вони очевидно становлять власність йогож таки фантазії, настроєної на надто тенденційний лад.

Не тільки від Запорожя представлена в д. Сенкевича й решта населення України. Автор пробує описати склад того населення й ми не знаємо, чому більше дивуватися в його пробі: його тенденційности, чи незнання. Ось по його словам групи, на які розпадався український народ у XVII столітті: чумаки, степові й лісові пасічники, воскобійники, смолярі, конюхи, хуторники, ловці, сіромахи, рибаки, чабани й просто хлопи. — По думці автора вичислені категорії повстали не лише наслідком зайняття відповідними промислами, то якісь касти, а навіть немов окремі племена, з яких кожде відзначається своїми оригінальними рисами дикости. Зберемо напр. риси, якими автор характеризує чабанів, чомусь особливо йому ненависних. „Чабани — се пастухи, що пробувають ціле життя в степах і пушах; вони зовсім дикі й не знають ніякої релігії; замість пісні вони видають із себе сумне витте; приставши до повстання Хмельницького, вони не вмели навіть відрізнити козацької старшини та признавали власть лише тим, хто їх бив або вбивав; вони очевидно не мали ніякого поняття про міжнародне право (sic!), але зате горіли жадобою крови й грабіжі; се дике племя подибувано в лісах коло Чернигова, але переважно воно жило на території полтавського полку; сю обставину видко з того, що дикий полтавський полковник Пушкаренко начальникував виключно над чабанами“. Читаючи сю нісенітницю, не розуміємо, чи автор узяв її із записок якого небудь легкодушного подорожника по Австралії або центральній Африці, чи вмисно, хоча й не дуже бистроумно, зложив сам белетрист. Коли вже чабани так зацікавили д. Сенкевича, то йому не пошкодило-б було поглянути на значіння того слова, — він знайшов би дуже докладні дані в описі херсонської губернії Шмідта, в праці про українські артелі Щербини й ин.; з тих даних довідав ся-б він,

що чабани зовсім не окреме дике племя, але тіж українські селяне, що складали спілки для зайняття годівлею овець; він переконав ся-б, що ті спілки складаються цілком не з дикунів, але з людей, що вміли виробити дуже правильну форму робітничого товариства, з виборним отаманом, із докладним розділом ріжних галузей праці між членів спілки, з правильним, згоримовленим розділом зисків і т. д. — Не менше від чабанів дістається в повісти д. Сенкевича й рибуловам: „се люде дикі, їх навички грубі, вони пробувають у комишах на березі Дністра“ і т. д. Ще оригінальніша характеристика „сіромах“: в однім місці повісти означає се слово вовка, в другім категорію населення, яка представляється так: „Сіромахи — се Бог знає, що за люде, волоцюги, зайшли з кінця світа“. Думаю, що доволі наведених прикладів для того, щоб дати поняття про манеру історичної етнографії д. Сенкевича.

Не обмежуючи ся характеристикою осібних груп, автор твердить, що й усе населення України носило ті самі риси непоборної вродженої дикости, якою відрізнялося від інших народів, навіть таких, що стояли на однім із ним рівні просвіти та в однаких суспільних умовах. Наведемо для прикладу паралелю польських і українських селян словами самого д. Сенкевича: „Дикий з природи народ ішов радо до Хмельницького. В ту пору, як хлоп у Мазовії і великій Польщі зносив угніт, завішений в цілій Европі над потомками Хама,* без нарікання, Українець разом із повітрем степів вдихав любов до свободи, настільки безмежної й дикої, як сам степ... Очевидно він волів буюти й різати панів разом із Хмельницьким ніж вигинати горду спину під ударами підстарости“. Сей дикий інстинкт Українців, наслідком якого вони не любили нагайки підстарости, був настільки природний їх дикій натурі, що ціле населення захоплювалося ним; „всі йшли до Хмельницького, навіть жінки;

*) Щодо істнування „потомків хама“ в цілій Европі в XVII ст. — д. Сенкевич повторяє легкодушно загально улюблену фразу польських публіцистів, які стараються ся тяжке положення кріпаків у Польщі пояснити так званім „духом часу“, себто вказуванням на ту обставину, що будім-то кріпаки в цілій Европі були в ту пору в такім самім тяжкім положенні, як і в Польщі. Ми не знаємо, на чім основане се голословне твердження польських публіцистів, але коли обернемо ся до першої літної історії селянської верстви в Европі, не найдемо доказів на потвердження сих історичних фактів. На доказ подамо хочби кілька цитатів із праці Зугенгайма (Sugenheim, Geschichte der Aufhebung der Leibeigenschaft und Hörigkeit in Europa — Історія скасування кріпацтва й підданства в Европі, 1861).

В Англії істнує численна верства дрібних власників селян (liberi homines) уже в XI столітті; друга, ще численніша група, платить лише чинш шляхті, але особисто вільна; в XIII ст. Генрих III заміняє всюди панщину складанням десятини або чиншу. В XIV столітті при Едварді III кріпаків нема вже зовсім в Англії й ціле хліборобське населення складається з вільних робітників.

У Франції змагає постійно правительство до облегчення кріпаків і признає їм цілий ряд заорук від насильства шляхти. В 1407 р. касує Карло VI податки, накладані самовільно шляхтою (droit de prise). В 1479 р. зносить Людовик обовязок „сторожі“. В XV—XVII ст. королі поручають парламентам старати ся про оборону селян і визначають спеціальні комісії для карання дідичівських надужиттів (grands jours d'Auvergne). Ті комісії ведуть дуже енергічно справу й видають в одній сесії 53 смертних приговорів на шляхтичів за надужитте ними дідичівської власти.

В Італії, за почином Фльоренції й інших городських республік, начала ся переміна кріпацького права ще в XII ст. й швидко обняла цілу Італію.

В Німеччині в XV ст. більшість селян становила класу чиншівників або свободних особисто арендарів із правом наслідности; в Голандії-ж і в Бельгії в XV ст. й слідку ніякого не лишило ся з кріпацького права.

В Швеції скасовано кріпацтво декретом короля Магнуса Еріксона в 1335 р.; в Норвегії щезли всякі сліди кріпацтва в XIII і XIV століттях і т. д.

Подібних фактів можна-б набрати десятки з історії кріпацтва в Европі; чи-ж можна супроти сього говорити, що угніт, завішений над „потомками Хама“ в Польщі XVII ст., був вислідом духа часу, який панував у цілій Европі та що відраза населення до кріпацтва, заведеного на Україні польськими порядками по люблинській унії (1569), була лише вислідом його дикости й недостачі европейської культури?

в селах полишалися самі діди та діти". На початку повстання мужики загалом, зі страху перед Вишневецьким, хиталися, але шкідливіші, „гультаї та різуні“ зробили початок і пірвали за собою інших. Збунтувавшися, селяне стали палити городи й села, хліб, ліси й сади, стали грабити й рабувати всіх, самі-ж жилися деревляною корою і ин. — Сі образи, до яких д. Сенкевич повертає постійно в повісти, зовсім незрозумілі: всі селяне збунтувалися й пішли до Хмельницького, села опустіли; не розуміємо, когоч властиво повстанці убивали й грабували, не знаємо, на що вони палили села й городи, себто свої власні маєтки, на що нищили хліб для того, щоб жити деревляною корою. Словом, що слово, то темна загадка, може й потрібна авторови для ефектних малюнків, але затемнююча їх розуміння. Так напр. із слів д. Сенкевича не можна зрозуміти, хто й на що спалив Корсунь у ту пору, коли в околиці того города відбувалася звісна битва Хмельницького з Поляками; по його думці не всі селяне пішли до битви, частина їх лишилася в Корсуні на те, щоб збудити город, зайнятий вже козаками. Ми й не догадалися-б, в якій цілі відбулося се збурення, колиб не знали з сучасних джерел, що Корсунь, так само, як і Черкаси та Стеблів і довколишні села, спалили не чернь і не хлопці, але польське військо, що відступало, і то на приказ гетьмана Потоцького (Єрліч, 64.*). Таким способом д. Сенкевич переносить вину знищення краю з хорої голови на здорову й наводить яко доказ непоборної дикости хлопів факт, довершений тими, хто по його думці був представником культури.

Переконавши досить читача про дикість українського народу, д. Сенкевич із поривом, гідним лішого ужиття, подає малюнки тих люностей, яких допускалися збунтовані селяне, увесь запас своєї багатой фантазії зживає белетрист на те, щоб представити найобридливіші сцени. Всі дійсні факти грубої розправи серед лютої боротьби, всі страшні чутки, витворені панікою й озлобленням побіджених шляхтичів, служать лише за канву, на якій автор виводить узорі власної видумки, запозичаючи барви з опису варварських поступків усіх часів і народів. По його словам козаки так, як монгольські завоювачі, уклали піраміди з відрубаних голів, так, як Нерон, запалювали живих людей замість смолоскинів, так, як Ацтеки, висотували тельбухи з убитих жертв і т. и. Для порівняння образів дикої лютости, змальованих д. Сенкевичом, із дійсними історичними фактами, візьмім для прикладу перший ліпший конкретний факт. Ось напр. звістки сучасних джерел про смерть Барабаша: командант кодацької твердині, Гродзіцький, доносив у рапорті гетьманови Потоцькому таке: Зауважавши негодування реєстрових, осавул... кинувся до оружя, але його зараз почали бити кистенями, арештували разом із іншими старшинами й тогож дня по приговору ради всіх стратили (Памятники Киевской Комиссии, I, III, 24). Другий сучасний Поляк говорить: Козаки реєстрові... перейшли до Хмельницького, убивши своїх полковників Іляша й Барабаша, що були вірні Річи Посполитій (Michałowski, Xiega Pamiętnicza, 33). Користуючися тими даними, д. Сенкевич змальовує такий образ: „Барабаш волів згинуті ніж зрадити свою хоругву... він відповів вистрілами на пропозицію піддати ся... з булавою в руках, із розвіяним сивим волоссем він давав прикази грімким голосом, повним молодечої сили. Його байдак окружили з усіх боків... швидко його вірні

козаки, поколені, порубані або порозривані руками на частини, полягли на палубі. Та старець не переставав боронитися з шаблею в руках... На нещасте він посовгся в крові та впав. Зараз прошили його численні леза... Труп не переставали рубати, посікли на частини, відрізану голову кидали від одного байдака до другого, граючи нею, як мячем, поки вкінці вона випадково не впала у воду (I, 218—219). Подібні паралелі можна-б навести в усіх тих випадках, де автор бажає живо представити варварство й лютість козаків; послугуючися такими способами, можна очевидно в кожній військовій боротьбі перемінити одну сторону в шляхотних лицарів, другу в канібалів, коли тільки автор захоче пожертвувати історичною правдою для вибраної згори думки.

Крім лютости, нахилу до грабіжів і розбою дикість козаків проявлялася також по думці д. Сенкевича у загальній пристрасі до плянства. Сей сюжет, улюблений публіцистами відомого роду, експлуатував д. Сенкевич із надмірною дбайливістю. Взнявши в основу оповідання Бопляна про те, як дідичі на Україні розпоювали селян у XVII столітті, він перевів його на Січ, украсив плодами власної фантазії й повертає до нього нераз у бігу повісти. По його словам увесь народ не головню „на смерть“; всякі приготовлювані серед народу збурення угадували старости й пані тому, що задалегідь до них покидало ціле населення звичайні заняття та запивалося в шинках без перестанку. Начальство забороняло гостро козакам запиватися в часі походу й карало непослушних смертю, твердить на однім місці повісти д. Сенкевич (I, 169); але потім забувши, що сказав, оповідає, як Богун споє козаків, збираючися у небезпечний похід (III, 62), і як козаки йдуть хоробро до штурму лише тому, що споєно їх горівкою (IV, 95). Се плянчентство — зауважує не без причини д. Сенкевич — було особливо тому мерзке, що козаки пили неочищену горівку, яка видавала квасний запах (I, 169).

Се риси, які д. Сенкевич зауважив і змалював у побуті українського народу. Перейдім тепер до другої сторони медалю та зберім ті риси, якими автор обмалював польську шляхту, що представляла по його думці антитезу української дикости: шляхтичі принесли з собою і старалися утвердити в Україні освіту; правда, вони почали від того, що забрали собі всю земельну власність і приневолити свобідний до того часу народ відроблювати панщину в свою користь, але зате вони облагодіяли край, давши йому безпеку від Татар, завівши порядок і заселивши деякі місцевості. — Ми сильно сумніваємося про сі заслуги, вчислювані польській шляхті XVII століття, й думаємо, що се лише пусті загальні фрази, які закривають дуже недобродійну для краю реальну дійсність, яка покажется, коли лише звернемося до історичних фактів. Безпечення перед Татарами мав край далеко ранше від появи в ній польської шляхти наслідком зусилля зродженого при кінці XV століття козацтва та його провідників, литовсько-українських старостів; доволі згадати військові подвиги Остапа Дашковича, Дмитра Вишневецького, князя Константина Острозького, щоб переконатися, що Україна могла відбивати власними силами татарські набіги. Порядок у краю був установлений дуже сильно ще в часах Віговта; він проявився в докладнім означенні прав і обов'язків жителів, правильно організованім суді, забезпеченню особи й майна жителів, у старостинській адміністрації і т. ин. Правда, се ще був шляхецький порядок, але ми думаємо, що шляхта, яка скасувала його по люблинській унії й наложива руку на

*) В польськім деннику сучасника читаємо: „24 мая гетьман видав Корсунь войкам на розграбленне, щоб город не дістався ворогам; його підком знищили й розграбили“. Jakob Michałowski, Xiega Pamiętnicza, стор. 21.

всю земельну власність, на свободу „похожих“ людей, на релігійні й національні змагання народу, саме й принесла з собою зародки не порядку й викликала міжособні війни. Нам здається тому, що шляхецький устрій, заціплюваний в українських землях, був не символом культури й порядку, але скорше симптомом пережитку й культурної аберації самої польської суспільності.

Що торкається заслуг шляхти з огляду на колонізацію краю, ми не знаємо докладно, не зважаючи на всі запевнення польських письменників, у чім лежали ті заслуги. Очевидно, ми готові-б признати заслугу колонізації в такому випадку, наколиб польські колоністи зайняли незаселений до того часу простір і перемінили пустиню в плодотворну країну; та цього з Україною не було. Коли наприкінці XVI й початку XVII століття й населяють ся наново широкі простори між Дніпром і Доном, то населяють ся вони не польськими колоністами, але українським народом. Коли шляхта грає у сій справі яку роль, то радше відемну ніж активну: закріпостивши народ, який перед люблинською унією мав право вільного переходу, вона приневолювала селян утікати в незаселену пустиню, щоб урятувати ся від рабства; та за селянами-втікачами перенесли ся на лівий беріг Дніпра і шляхтичі, забезпечивши ся в даровані грамоти на землі, заселені без їх почину; тоді населення повстало наново: одна частина його розпочала розпучливу боротьбу з кастою, що переслідувала населення, друга перейшла границі Польщі й наїшла вкінці пристановок у Слобідській Україні, куди не могли дійти до втікачів ні пани з дарованими на землі грамотами, ні їх підстарости з нагайками. Коли прослідимо повстання численних і людних сіл, заснованих у XVII столітті на території нинішніх губерній: харківської, курської й воронізької, населених емігрантами з польської України, тоді мусимо признати, що присутність шляхтичів не була необхідною умовою розвитку колонізації. Ті колонії, прийняті радо правительством московських царів, не потребували ні панщини, ні нагайки підстарости, ні гострого режиму Вишневецького для цього, щоб зайняти ся творчою земледільною працею; їх населення уложило ся без усякої реґуляції, але з дозволу уряду в правильні форми побуту, видало споміж себе виборну військову, політичну й судову адміністрацію (полковників, сотників, отаманів, суддів і ин.), потрапило свої нові посілости оборонити від татарських набігів, не менше грізних у басейні Дона ніж у басейні Дністра та Буга, а не дізнавши з боку нового уряду насильства, не лиш не проявляло інстинктивного змагання до бунту, але навпаки, визначало ся все вірністю й прихильністю для держави й у великій мірі помогло забезпеченню її полудневих границь від нападів кримської орди. Таким чином один і той самий народ, в одну і ту саму пору, при однаковій рівні розвитку, заселяв дві сумежні країни; в одній з них посувала ся колонізація при участі польської шляхти й довела до кривавої боротьби, що коштувала без числа жертв і зусиль, у другій, при відсутності шляхти, відразу установили ся правильні форми політичного життя й, розвиваючи ся без усяких потрясень, довели в півтора століття опісля до відкриття першого університету на полудні Росії. Коли застановимо ся над історичним значінням сих двох паралельних типів української колонізації, то висновки вийдуть очевидно не в користь шляхецького колонізаційного типу й польським публіцистам можна-б порадити не виставляти так запопадливо на вид колонізаторських здібностей і заслуг шляхтичів XVII століття.

Зрештою заслуги шляхецької касты згадують ся лише в загальних фразах д. Сенкевича, висловлених від його власної

особи, й лежать буцім-то в обороні краю, в надії його освітою та в колонізаторській підприємливості; в малюнках, довершених белетристом, ся діяльність не проявляєт ся, зате з особливою любовю, а може й з пересадою представлена одна сторона польської культури — військова організація та військова хоробрість. Дивно, що бажаючи вихвалити особливо свою мінувшість із точки погляду військової дисципліни, стратегії й тактики, д. Сенкевич вибрав саме такий час, коли польські армії понесли найбільші поразки; невдатний вибір хвилі ставить очевидно романіста в трудне положення, з якого він примушений відіставати ся, користуючи ся усею свободою, полишеною белетристови. Оповідуючи хід воєнних подій на підставі вражіннь одного з фіктивних героїв своєї повісти, він розсудливо заставляє його тяжко хорувати в часі битви під Жовтими Водами, задержує його в полоні, далеко позаду активної армії, в часі корсунської битви й висилає його хитро-мудро на далекі звіди на час пилявецького погрому; зате незначні стрічі під Махнівкою, під Росолівцями роздуває він до розмірів першорядних битв і силкуєт ся закрасити їх безконечним числом епізодів і поєдинків, запозичаючи доволі безцеремонно для тих описів взори з Іліади. Його фантазія розпалюєт ся до того ступня, що в одній з тих передових стріч (під Росолівцями) знищує 14 козацьких полковників (II, 243), хоч усіх полків у Хмельницького було 20. В тих то стрічах або в екскурсіях, видуманих самим автором, сотворені ним герої доказують чудес хоробрости; вони виходять такими непобідними лицарями, що читач дивуєт ся, чому властиво князь Вишневецький і 4 герої, утворені фантазією д. Сенкевича, не вибили не лиш усього козацького війська та всеї орди, але й цілого населення України й Криму. Герої д. Сенкевича — не звичайні особи; вони представлені з такою дозою шаржа та з таким видним наслідуванням півбогів Гомера, що на нашу думку дають негідхлібне свідчення про артистичні манери автора: всі вони володіють надзвичайною тілесною силою; один із них (Аякс-Podbipięta) розбиває каміннями вежі, другий (Диомед-Wołodyjowski) побиває кожного противника в поєдинку, третій (хитромудрий Одисей — Фальштаф — Zagłoba) володіє безмежним запасом наївних воєнних хитрощів і т. д. Правда, при існуванні огнестрільного оружя утратила фізична сила поодиноких героїв гомерівське значіння, але д. Сенкевич потрапив усунути й сю перешкоду: вороги його героїв настільки дикі й дурні, що при нападі на себе догадують ся стріляти не швидше, поки ті герої не вибють кілька соток противників у рукопашнім бою.

Та допустім, що шляхтичі XVII століття були дійсно такі сильні, що й не повірити, що польські армії були прекрасно уоружені й видисципліновані, хоча трохи дивно обставати при сій прикметі супроти пилявецької паніки, допустім, що Поляки були незвичайно хоробрі та знали дуже добре воєнні діла, — то все се на нашу думку не свідчить ні трохи про високий ступінь їх освіти й культури. Воєнна хоробрість властива не в меншій мірі, коли не в більшій, диким народам, як і цивілізованим. Се відчуває дуже добре й сам д. Сенкевич, що змалював козаків і селян представниками дикости; в йогож власних образах козаки незвичайно хоробрі: вони цілими десятками й сотками тисяч гинуть під ударами його героїв і не пробують утікати. Воєнна виправа, добре уоруження й таке инше — се припадкові обставини, що не свідчать цілком про культурну перевагу; сї прикмети подибуєт ся деколи високо розвита в менше цивілізованих народів, — згадаймо для прикладу історію знаходу варварів на римську імперію або Монголів на східну

Європу в XIII столітті. Нам здається, що освічуючи воєнні прикмети польської армії в XVII столітті як ознаку культури, д. Сенкевич виходить від фалшивого розуміння про значіння воєнного діла в культурних народів. Воєнна хоробрість очевидно прикмета дуже цінна, але вона набирає значіння культурного двигача лише в тій випадку, коли проявляється в осіб або груп, що глибоко відчують правоту своєї справи й патріотичний обов'язок стояти в її обороні на випадок, колиб їй грозила чужа воєнна сила; з сеї точки погляду ми признаємо культурне значіння воєнних подвигів великого числа військових людей, від Епаміонда до Жижки й Вашингтона. Та сама по собі воєнна хоробрість, без свідомости правоти справи й патріотичного обов'язку, не лише не становить признаки культури, але часто служить ворожим оручем проти неї, якби не були сильні й войовничі особи, обдаровані нею. Та ж хоробрости й знання руководити воєнними справами — не можна відмовити ні Атилі, ні Чингізханови, ні масі інших великих і малих грабігелів. По сій причині ми думаємо, що воєнні прикмети не служать вказівкою культурного розвитку даного народу, а по ступні справедливости намічених ним цілей оцінюється користь або шкода для людськості його воєнних подвигів. Приложивши мірку такого роду до стратегічної частини праці д. Сенкевича, ми думаємо, що чим сильніші й хоробріші були його реальні й видумані герої, тим шкідливіші вони були в данім випадку тому, що змагали до несправедливої цілі, — бажали позбавити український народ його народности, релігії, особистої свободи й добробуту; з другого боку, якби не приписував д. Сенкевич хоробрість Хмельницького та його сподвижників впливови горівки й дикости, ми не можемо не признати, що ся хоробрість була благодійна для їх народу, бо змагала до оборони духового й матеріального добробуту того народу, загроженого оружним насильством із боку войовничої шляхти.

Та придивім ся дальшому розвитку антитези в д. Сенкевича: вище сказано, що козаки наслідком вродженої дикости відзначали ся страшною лютістю; належить сподівати ся, що представники культури оказали ся далеко гуманнішими й м'якшими й, коли були приневолені ужити репресійних мір, послужували ся ними лише за присудом відповідного суду, цілком безпристрастно й на всякий випадок не видумували мук, невказаних у карнім кодексі. Д. Сенкевич відчуває очевидно необхідність сього контрасту й від часу до часу заявляє, — зрештою в дуже неясних фразах, — що Річ Посполита проявляла у відношенню до козаків милосерде без границь і міри“ (I, 254), але в провіренім ним матеріалі він не найшов фактів на ствердження сеї думки й відкликав ся лиш на те, що буцім-то Наливайкови предложено прощення (sic!). Зате фактів, що заперечують видумане милосерде, набрало ся так багато, що автор, пірваний артизмом, не міг здержати ся від їх змалювання. Польські воякі, по словам д. Сенкевича, все вибивають козаків поголовно, навіть годі, коли вони кидають оруже і просять помилування (II, 182, 241). По дорозі князя Вишневецького, що покорував бунти, „щезають села, слободи, хутори й містечка, а в місце їх сторчать окривавлені коли й шибениці“ (I, 257). Сей князь добував штурмом Погребище й вигубив поголовно ціле населення: „700 полонених повісили, 300 посадили на кіл“, при чім князь дає воякам приказ: „карайте їх так, аби чули, що вмирають“ (II, 152), на дорозі через ліси „він прикрашав сосени, вішаючи на них полонених“ (II, 133) і т. д. Герої д. Сенкевича невтомно й кілька днів по ряду „палють села й рубають голови“ аж до обезсиллення (II, 255); забравши в полон полковника

Кречовського, знеможеного від ран, вони саджають його на кіл (III, 214). Загалом полонених віддають вони на тортури й палють огнем (II, 130), навіть і в такім випадку, коли ті полонені покриті ранами (II, 246). Вони холонокровно, вдаючи приятелів, добувають довіре жінки та вбивають її на місці разом із калікою-служогою на тій основі, що признають її відьмою (III, 316) і т. д. Словом, як не старається автор затушувати дані такого роду й закрити надто в тій відношенню вимовні джерела, сі факти все-таки виходять на яву. Правда, лютість і недостачу гуманного почування, віру в існування відьом і т. и. можна в дану пору, як не усраєдливити, то по крайній мірі вияснити завзятістю боротьби й недостачею гуманного розвитку в суспільности, та в усякім разі бодай не приходить ся тоді настоювати на високій культурі суспільности, що довершувала такі поступки, обдарованої почуваннями, що руководили нею. Коли обидві ворогуючі сторони допускали ся серед боротьби прояв безчоловічої лютости, нам приходить ся лиш жаліти над слабім ступнем розвитку обох сторін, але не можна цілком ідентичних фактів зачисляти одній стороні в докір, другій в заслугу.

Те саме можна сказати й про другу ваду — пиянство; д. Сенкевич крайно обурюється на пиянство козаків, тим самим його улюблені герої майже ніколи не ведуть розмови без збанка напнтку; один із них попадає навіть у полон разом із цілим відділом наслідком того, що напив ся до непамяти. Ціла ріжниця культурного пиянства від дикого лежить хіба в тій, що шляхтичі пють вино, мід, наливки й очищену горівку, а селяне мусять задовольняти ся лише горівкою, ще й до того неочищеною, що видає особливий квасний запах. Ріжниця в гастрономічнім відношенню очевидно поважна, але не знаємо, наскільки вона важна в культурнім відношенню.

Порівнюючи таким способом побутові риси культурної шляхти й диких селян, ми находимо ріжницю лише в довільних епітетах, даваних автором обом групам, але не можемо її добачити в поступках і ділах, представлюваних самим д. Сенкевичом; із його думок полишається лиш одна — се його глибока віра у вроджену благородність одних і вроджену злобу других; до сеї думки, на наш погляд дуже сумнівної, він вертає доволі часто яко до непохитної твердині. Так один із його героїв, стрівши незнайомого собі до тої пори Хмельницького й зауваживши у виразі його лица сильну рішучість, дивується, звідки появил ся такий вираз на лиці людини невідомого походження. Правда, він нагадував йому вираз лица князя Вишневецького, але в князя являв ся він природним даром природи, „властивим знатному походженню“ (I, 14). Героїня романа обдарована, розуміється, небувалою красою й енергією „в силу князівської крові Курцевичів“ (III, 17), зате її тітка, княгиня Курцевичева, брусовата в поведженню, нахабна й еґоїстка тому, що вона родом „із сім'ї сумнівного походження“ (I, 63). Полковник Богун обдарований автором великою силою й хоробрістю на те, щоб герої автора мали можливість проявити на його рахунок своє непобідне геройство, володіє сими прикметами лише по тій причині, що його матір підозрівають у незаконних зв'язках з шляхтичем (III, 177), та зате се прикмети цілковито знищені дикістю, унаслідкованою від матери, жорстокою до того ступня, що в полковника блищать ночью очі, як у вовка і т. д. Сю теорію „білої кости“ ми лише констатуємо в крузі переконань д. Сенкевича, але збивати її уважаємо непотрібним.

(Кінець буде).

3 Берліна.

22-ий східно-європейський вечір присвячено українській справі. Провід обняв член Президії Союзу визволення України А. Скоропис-Йолтуховський і по звичайнім формальнім привітти прибувних гостей виголосив реферат про сучасне становище української справи. Союз визволення України, виступивши з сепаратистичною програмою, не просив у союзних осередніх держав помочи для свого народу як милостині, не жадав любови від інших до свого народу і не рувив за любов українського народу до осередніх держав. Союз виходив з чисто позитивних і об'єктивних фактів, що політичні інтереси українського й німецького народу абсолютно одні й ті самі, що великодержавна німецька політика, поставивши перед собою раз українське питання, мусить поставити своєю основною задачею розбити пута, які сковують розвиток української нації. Не зробить сього великодержавна німецька політика, то, як ся війна ясно показує, матеріяльні багатства української нації й сам народ використають вороги Німеччини для зруйнування великодержавного становища німецького народу. Ся спільність політичних інтересів мусіли-б диктувати основні лінії німецької великодержавної політики. Сотворенне польської, незалежної від Росії, держави могло-б лише зміцнити нашу певність в тім, що коли настане час сказати слово в українській справі, ми дістанем змогу на такий самий політичний розвиток, як і Поляки, бо самостійна Україна лежить у життєвих інтересах великодержавної німецької політики яснійше й певнійше ніж Польща. Але здвигнення Польщі не в національних рамках, з полишенням східних границь яко неозначених, а нарешті розширення автономії Галичини цілком підрізують основи нашого політичного співділання. Осередні держави не означають границь Польщі на Сході, Поляки-ж ясно кажуть, що свої страти на Заході вони сторичею вирівняють на українській землі. Що значить розширення автономії Галичини для української нації, може присутнім ясно показати протипоставленне: 44% Поляків, мають 73% мандатів галицького сойму, а 45% Українців мають 27% мандатів! Коли зібрані гадають, що в Галичині, частині Австрії, йде житте конституційним способом, бо й звідти йдуть послы на підставі загального голосування до віденського парламенту, хай не забувають застановити ся над сими фактами, які в наймаркантнійших пунктах датують ся іменами Коцка й графа Потоцького. Чи можемо ми припустити нормальний конституційний розвиток Галичини, коли її відріжеть ся від австрійської держави? Зібрані далекі від наших національних взаїмних відносин, але коли хочуть вести великодержавну політику на наших землях, мусять вглянути в сі відносини, а вглянувши, зрозуміють, що сі факти підрізують цілковито ґрунт для політичного співділання українського й німецького народу, нищать ті симпатії, які вже зародили ся й вийшли на яв у цілім ряді фактів під час сеї війни. Бесіідник пригадав 608 марок 44 феники рапштатських полонених для жертв нападу на Карльсруге.

В інтересі всіх союзників Німеччини, в інтересі всіх поневолених національностей Росії є здвигнення самостійної української держави й лише на українським ґрунті може меч союзників вибороти мир, забезпечений на десятиліття для культурного розвитку цілого світа, бо-ж самостійна Україна се смерть варварської великодержавної політики Росії.

Становища німецького народу в сучасних польско-українських відносинах не усправедливлюють інтереси Німеччини й Українці хочуть почути від Німців, чи справді вони хочуть відштовхнути нас, як то льогічно виходить з теперішньої політичної ситуації.

По д. Скорописи-Йолтуховським забрав голос др. Шуцц, констатуючи, що в німецькій суспільности щораз більше зростає свідомість ваги української справи в звязку з становищем Німеччини на Сході, а через те й крок у крок з тим будить ся також симпатія й інтерес для українського

народу та його визвольних змагань. Ся свідомість мусить стати вкінці також політичним чинником, впливаючи на міродатні сфери.

Вкінці забрав у дискусії голос др. Бовеншен. Він признав, що політичні події останніх часів оправдують розчарування, яке запанувало серед Українців, але враз з тим уважав за вказане перестерегти проти песимізму в оцінці положення, яке сотворили сі події. Німці переживали в своїй історії новійших часів також немало розчарувань і навіть тяжких, часом могло здавати ся, непоправних ударів. Українці не повинні тратити духа й надії та в певности, що над їх політичними змаганнями ніхто не посміє перейти до дневного порядку, працювати в своїм народі, творячи в його політичній свідомості й культурнім піднесенню підставу до ліпшої будуччини, яка мусить наступити, бо того вимагає історична конечність.

В сі політичні рами вечера дуже гарно вплели ся музичні продукції, до успіху яких причинили ся дд. Д. Щербина й проф. Е. Турула та панна А. Ш. Вуцка. Перший заспівав у супроводі бандури кілька історичних дум і пісень побутового змісту, панна Вуцка співала народні українські пісні, а професор Турула зааранжував то все в гарну цілість, супроводив на фортеп'яні та давав пояснення про український народній інструмент — бандуру — та про українську музику.

*

Східно-європейський вечір, відбутий 29 падолиста, вивповнено в цілости обговоренням фінляндських справ. Дуже просторий, вичерпуючий реферат виголосив др. Поль про змагання Росії до опанування Балтику, слідячи справу від її початків, коли царь Петро Великий пробив на самім початку 18 „віку вікно в Європу“ для своєї московської держави, завоювавши часть побережа Балтійського моря й заложивши там свою нову столицю. Від того часу держави й народи, які сидять над берегами Балтику, не мали спокою від Москви, яка неустанно й невтомно змагає до того, щоб з вікна зробити великий вилім, уживаючи до того відповідно до обставин сили, хитрости та династичних звязків. Першою жертвою сих змагань упали німецько-балтійські краї, Лівонія, Естляндія та Курляндія, а з початком 19 віку прийшла черга і на Фінляндію, яку Росія загарбала Шведам. Тим змаганням Росії до опанування Балтику поясняєт ся ціла політика російського правительства супроти Фінляндії, права якої щораз укорочувано, щоб дати Росії вільну руку в пануванні над цілим Балтійським морем і в остаточній цілі й увінчання діла привести до посідання незамерзаючого порту в північно-західнім куті скандинавського півострова.

З сих розважувань — закінчив свої виводи др. Поль — виходить ціла вага тої боротьби, яку підняв проти московської самоволі й насильства фінський народ. У збереженню політичних прав і незалежности Фінляндії заінтересований не лиш той народ, який заселює сей край, але також не в меншій мірі всі народи, які сидять над Балтиком і які не можуть допустити до того, щоб Балтійське море стало замкненим російським морем.

Таким способом фінляндське питання стає справою європейської, більше того, світової ваги, бо за знищенням свободи Фінляндії криєт ся змагання Росії до панування над Балтиком і виходом до Атлантику.

Волинський шкільний курс у таборі в Гмінді.

Було тут у Гмінді людей з Волині більше ніж сім тисяч, та тільки короткий час. Перебули за „дротом“ тридцять квартанну й поїхали далі до Гредігу в стирійські гори. Там їх сьогодні більше ніж дев'ять тисяч. Їхнє житте там мабуть не цікаве. Досі не мають ні своєї української школи, ні своїх учителів, ні бібліотеки, ні читальні. Волинських дітей в Гре-

Барак 62, VIII секції в таборі в Гмінді, де міститься волинська школа. На лавці в середині сидить Дмитро, біля нього Василь. Стоїть п. Олеськова, учителька.

діту більше ніж півтора тисячі, але школи якось дочекати ся не можуть.

В таборі в Гмінді зостала ся вже тільки мала громадка Волинців, сьогодні нема їх більше ніж півтора сотки. Живуть в однім 62 бараці. Частина їх ходить на роботи, а частина страшно скучає та з нетерпеливістю чекає хвилини, коли вже верне до дому, до свого „роду“. На превеликий жаль ніхто з української інтелігенції в таборі не заінтересував ся ними ні тоді, як їх було кілька тисяч, ні тепер, як їх уже тільки півтора сотки. І нічого дивного, що коли перед трьома чи чотирма тижнями прийшла до них учителька п-ні Олеськова, щоб їхніх дітей забрати до школи, вони прийняли її неприхильно, а навіть ворожо.

Ми були саме в одній з 5 кімнат 62 бараку. На середині при печі, а властиво в малій кухонці, збили ся діти та жінки до громади. Одна з них варила якусь юшку. П-ні учителька зблизила ся до сього гуртка.

„Чому ви, жінки, не хочете дати дітей до школи? З початку ніхто не відповів, неначе замірили.

„Бо не хочемо“ — відповіла врешті гордо одна з гурта стара, поморщена бабуня. — „Не хочемо й не дамо“.

„Пані, — перебила неприємну тишину, яка запанувала, якась молода, з заплаканими почервонілими очима, жінка, — якби ви були прийшли до нас там у нашім краю з нашою школою, ми на руках принесли-б вам і за дві три верстви наші діти до школи. А тут, пані, ось вчора вмерла мені одна однісінька дитинка. Я сама самісінька, а мій чоловік десь у вас у вашім полоні. Я сама“. . . й розпучливо сплеснула руками. „Ні, ні, не підемо, не дамо, дітей, — закричала стара бабуня, — перше ви не приходили, аж тепер ви зайшли, ми добре знаємо, чого ви хочете?“

„Та чого?“ з розпукою в голосі заговорила учителька.

„На католицьку віру хочете наші діти навертати“, закричали вже хором усі жінки. „А як вернемо до дому, ваш царь скаже нашому цареві, щоб сей стягнув великі податки за ту школу. Ні, ні, не хочемо“.

Ціла хата заворушила ся, жінки порозумівали ся, бігали, кричали, мушени посідали на тапчанах, суворі, похмурі, мовчаві й не відзивали ся. Десь і діти позникали, одні десь під тапчанами, а інші десь на двір повибігали.

Тільки в однім кутику на мішку сидів старий дід і бурмотів :

„Не нада школи“, — нервово то піднімав, то засував на голові чорний кашкет, від часу до часу потягав люльку та спльовував через зуби на підлогу.

Біля нього сиділо такихже двох стариків, що махиально за ним з якимсь завзятим упором повторяли :

„Не треба школи, не треба школи“.

До збентеженої учительки зблизила ся молода, чорнява, дуже сумна жінка, погладила її за рукав і тихо-ніжно зашепотіла :

„А я, пані, зараз свою дитинку відвела-б, та вона вмирає в шпиталі“.

І так перейшло кілька днів.

Люде кричали, гнівали ся, ворогували, а пані учителька ходила, знайомила ся, пізнавала ся, радила, дружила ся. І ось одного дня пішов малий Дмитро Колодюк, сирота без мами й батька, бо сей десь у шпиталі, чи в полоні. Гнівала ся дуже на нього його тета, та Дмитро пішов. Пішов до великої школи й записав ся у пана директора. Пан директор опровадив Дмитра по школі, показав йому кляси, таблиці, лавки, та найбільше сподобала ся Дмитрови — умивальня і він таки зараз умив ся в ній докладно. Інші діти до великої школи піти — не хотіли. Тоді пані учителька зробила — в них школу в їхнім бараці. Барак 62, секція VIII, звичайний барак, який вибудувала держава для виселенців з Галичини. Деревляна довга хата з маленькими віконцями, п'ятьма кімнатами, кожна з окремим входом. В середині кімната „ціммеркоменданта“.

І вмить прийшов на поміч великий протектор сеї школи — комісарь табору др. Білинський. „Ціммеркомендант“ випровадив ся, в кімнаті вставлено піч, додано другу електричну лампу, уставлено столи й лавки, п. директор „великої“ школи Гарматій дав таблицю і штальюгу й школа готова.

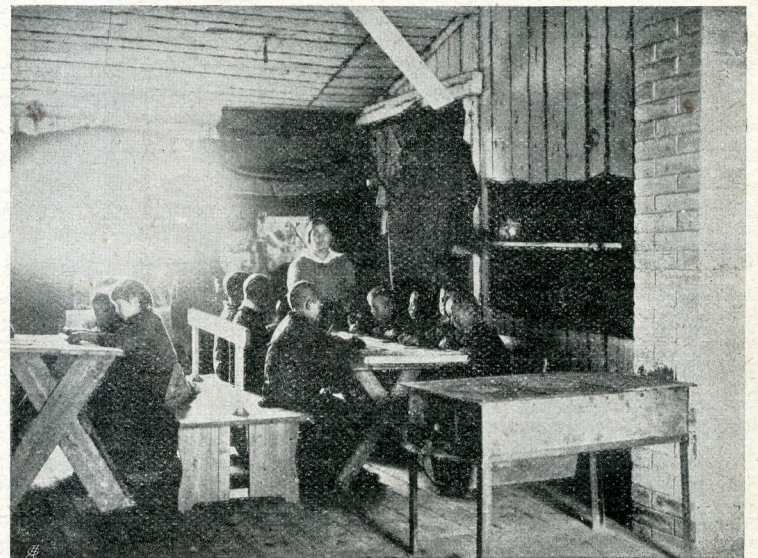
Найбільшим ворогом школи була одна молода інтелігентна селянка, муж якої мабуть також десь в австрійським полоні. Сама письменна, провадила завзяту агітацію проти школи, та коли її відкрито тут в бараку, припровадила свого одинокого Василя до неї.

І ще не всі діти в школі, ще більша половина поза нею, та вже вони не втікають, а плачуть і голосно заводять, коли мами їх не пускають.

Діти інтелігентні й дуже розвинені. Пані учителька не може їх нахвалити ся. — Увечері школа перемінюєть ся в читальню. Недавно повстала тут читальня VIII* секції. Першою з жінок записала ся наша Волинячка — мама Василя.

В сій читальні сходять ся Волинці з 62 бараку й Галичане з 7 сусідніх бараків. Читають, слухають відчитів, радять, пізнають ся . . .

Л. Г.

Зал в школі. (Фотографував студ. медицини д. Кокодінський).

* Одна секція складаєть ся з 8 бараків. В таборі є головна читальня, а тепер відкривають ся по секціях побічні читальні кожної секції яко філії головної читальні. Секції є тут 20.

Коло теплиці.

*Дбайливо збудований, затишений дім;
Красують ся квіти весняні в нім;
Ні́ холод, ні́ буря до їх не сягне, —
Зима непомітно для квіток мине.*

*Голубить нас погляд окруженне їх, —
Здасть ся, — так гарно й для квіток самих;
Та стебла криві і бліді немостки
Ворушать, викликають інші думки:*

*В затишку, під спів зимових вітрів
Ім снять ся простори південних степів,
І золота море, що сонечко лє,
Що втіху життю молодому дав.*

*А тут — в загороді крізь шибки шкляні
Іх рідко вітають проміння ясні...
І в тузі за сонцем зростають квітки,
І кривлять ся стебла, блідіють листки...*

* * *

*Судилось вернутись, — хотів би весною
Вернутись до тебе, мій краю коханий,
Щоб в співах вітать голосною струною
Відродження день довожданий;*

*Щоб з піснею струмків, весняних потоків
Злились мої співи і гордо мунами;
Щоб відгуки рабства, невольничих років
Акордів сумних не влітали.*

*

*Судилось нам стрінутись, — тільки весною
Хотів би тебе, моя лоба, стрічати,
Щоб квітів ширляною світлоясною
Головку твою завітчати;*

*Щоб зникла на віки примара тривоги;
Щоб тулу змінила веселка квітчаста:
Щоб раз вже — простір життєвої дороги
Посипати квітами шастя.*

*

*Судилось загинуть, то тільки зимою
Хотів би навіки в чужині заснути,
Щоб буря, щоб хуга приспала зі мною
Пісень моїх скорбній нуди;*

*Щоб в снах безтурботних, під саваном білим
Зі мною навіки замовкли, замерли
Породжені серцем моїм наболілим,
Сполоскані кровію перли . . .*

О. Кобець.

По російській Україні.

Українські селяне не хочуть продавати хліба. — Як поведуть ся з мукою в Київі. — Київські шахрайства. — Хороби рога-тої худоби в київській повіті й таврійській верблюди в Київі. — Недостача молока в Київі й цукру в Білій Церкві. — Кооперативні курси в Богородянці. — Недостача палива в Харкові. — „Центроуголь“. — „Добродійство“ капіталістів. — Недостача нафти в Донецькій районі. — Харківські шахраї й лови на них. — Нелегальні горальні в Харкові. — Робітники Сарги. — Поворот до минувшини. — Продаж німецьких маєтків у Бесарабщині. — Лихварство в лічних заведеннях. — Военно-промислові комітети й катеринославські робітники. — Жидівська гімназія в Кременіуці.

Українське селянство, яке так довго визискували, переслідували, кидали до вязниць і загоняли з рідних осель у далеку Сибір російське правительство й націоналісти, має тепер те, чого недостає по містах Росії — хліб та інші засоби поживи. Цілком природно, що селянство

не поспішає везти хліб до міських спекулянтів. Се сильно злостить панків, що готові віддати «все для війни», розуміють ся, окрім свого власного. Кореспондент войовничого «Нового Времени» пише з Полтавщини:

«Наші флєвматичні «хахли» поперевозили збіже до дому, вимолотили його, зерно позсипали в засіжки, а самі залізли на піч, смокчуть люльку й усміхають ся. Всюди в нашій благословенній Полтавщині, як се певно сконстатовано, не везуть хліба на ринок. Ще минулої осени тягнули ся вози за возами на шляхах до Полтави, Гадяча, Ахтирки, Лебедина. А тепер на сих шляхах тихо. Про менші міста нема й чого казати. Наш «хахол» продає свій хліб загалом неохоче й робить се лише в крайніх випадках, коли потреба в грошах особливо велика. Тепер такої потреби в грошах нема. Грошей на селі повно та й на них наш «хахол» дивить ся з філософською рівнодушністю. «Хліб наше багатство, а чи буде він на той рік, Бог зна! А що, як трапить ся неврожай? Ціни на хліб тоді високо підскочуть, а гроші що? Як вітер, розвієш їх і нема. От яка філософія нашого поета «хахла».

Небажанне продавати свій хліб викликане не почуттєм злості, на яку лагідні українські селяне ледви чи здатні, а між иншим і тим, що в селян старають ся видурити можливо дешевше їх єдине майно — хліб. Кореспондент «Русск-их Вѣдомостей» Петрищев пише з Харківщини, що селяне говорять: «Минулої осени правительство також купувало хліб по таксі, а ми були дурні та й продавали, а як прийшло Різдво, таксу скасували, а назначили тверді ціни, значно вищі від такси, — тоді стали пані хліб продавати. Торік нас одурили та й тепер ще хочуть одурити. На осінь назначили мужицьку ціну, а на Різдво назначать знову панську. Але тепер ми вже не дурні, не хочемо продавати, будемо чекати, поки назначать панські ціни.»

Українські селяне — по відомостям тогож Петрищева — сильно обурені також, що в містах нічого не можна купити. «Ти дай нам нафти, цукру, заліза, шкїри, чоботи, плут та инше, тоді ми й хліба в місто привеземо», говорять селяне, «також торг зветь ся! Хліб продай, гроші дістань та й дивись на них, а купити за них нема чого. Так навіщо-ж мені тоді й гроші?»

Не більше охоти продавати хліб показують селяне й по иншим місцевостям України. Волинський губернатор запропонував мировим посередникам скликати сільські громади та представити їм, наскільки непатріотично ховати хліб з цілю підвищувати ціни супроти назначених твердих цін, а також зазнайти їх з тим, які наслідки можуть потягнути за собою такі вчинки. Губернатор доручив також розшукувати хліб, захований у земельних власників, складати протоколи й притягати землевласників до відповідальности. Сей розпорядок губернатора викликав скарги на те, що селяне та поміщики жадають за хліб цін деколи о 50 проц. вищих від твердих.

Але дорогому хлібу не легко дійти до споживачів. Споживчий відділ міської управи Київа передав адміністрації стації Київ-І заяву про те, що фрахти, які йдуть по адресі відділу, виладоуєть ся в більшій мірі нехайно. Прислану пшеничну муку кидають просто в болото біля виходку. Сього не можна допустити, бо мука в болоті й робить ся неможливо до ужитку ранійше, ніж її переда-дуть відділові. Заява крім того зазначає, що значну частину муки при виладуванню крадуть. На стації найшли мішки, в які всипали крадену муку.

Але й не всі післані засоби поживи доходять до тих, кому вони назначені. Недавно управа залізниць видала розпорядок, аби всі приватні товари, які привозять ся до Київа, вивезено з території стацій в 24 години. Невикуплені й невивезені протягом сього часу товари масть ся продати на публичних торгах. На підставі сього розпорядку виникають великі надужиття й розвиваєть ся спекуляція. Дуже часто товари, назначені на стацію Київ І, чомусь полишаєть ся на стації Київ-Лукіянівка, так, що

відборці товарів не мають найменшої спроможности вчасно довідати ся про привезення їх товарів. Біля товарів на публичних торгах закрутили ся зараз спекулянти всякого роду. Кождий з них старав ся бути покупцем невідомих товарів. Тому, що більшість посилок складаєть ся з предметів поживи, їх недостача в Київі зростає ще більше, а разом з тим і спекуляція на сім ґрунті.

В Київі відчуваєть ся также гостру недостачу мяса. В останнім часі в київському повіті лютує між рогатою худобою епізоотія запалення легких. Ся хвороба зявила ся з початку в отарах худоби, куплених міністерством хліборобства, а потім перенесла ся й на приватну худобу.

Для перевезення дров у Київі з недостачі коней купили в таврійській губернії 300 верблюдів. Таврійський губернатор спротивив ся випустити верблюдів з своєї губернії, але після довгого листування між членом державної Думи Савенком і головним начальником у справах доставки поживи для армії таврійського губернатора примушено видати верблюдів Київу.

«Кієвлянинъ» доносить, що потреба в молоці зростає в Київі до страшних розмірів, а купити його в Київі не можна. Отже багато мешканців Київа їдуть кілька стадій геть від Київа й ходять до ближших сіл за молоком. Рахуючи проїзд туди й назад, куплене в селах молоко коштує всеж менше ніж у Київі, а до тогож і ліпшої якості, бо як ствердила остання ревізія, в жадній київській молочарні не було несфалшованого молока.

В Білій Церкві є сильна недостача цукру. Перед трьома місяцями місцева підкомісія васильківської комісії достави засобів поживи завела картки на цукор. В серпні й вересні видавали на них 2 з половиною фунти на особу. В біжучім місяці видали лиш два фунти, а на останні 11 місяців року призначено лише по одному фунтови цукру на особу.

У звязку з недостачею засобів поживи звернено більшу увагу й на кооперацію. Київська повітова земська управа, переводячи підготовчі роботи на терені потреб кооперації, має намір зорганізувати двотижневі курси в містечку Бородянці від 29 листопада до 15 грудня с. р. Завідувати сими кооперативними курсами буде Я. Ліхнякевич.

В Харкові вибухла криза палива. Особливо тяжко бідує без дров і вугля незаможне населення окраїн міста. Бідні люде з передмістя облягають повітову земську управу, молячи дати дров і вугля, але дістають одну відповідь: нема вугля і ми в сім не винні. Нам не дають вагонів. Дійсно повітова управа досі не дістала призначених їй у жовтні 10 вагонів на вуголь. Дров у земства також нема.

Протягом майже двох місяців гірничі промисловці носили ся з проєктом утворення «Центроуголя», центральної організації для продажі камінного вугля Донецького району. Недавно в Харкові відбули ся збори ради зїзду гірничих промисловців півдня Росії. На сих зборах відкинено проєкт. Головним аргументом проти майбутнього залізно-вугольного синдикату було те, що він знищив би менші підприємства. А поки-що великі й малі підприємства деруть собі спокійно громадянство.

В харківській судовій палаті розбирано справу по оскарженню редактора місцевої часописи «Утро» пані Мойсєвнко за наклеп у часописи. «Наклеп» містив ся нібито в статі Албарцева, де сказано, що власники копалень півдня Росії, пожертвувавши 1.000.000 руб. на потреби війни, переключили сю суму на громадянство шляхом додаткової платні за кождий вагон вугля. Судова палата затвердила увільнення окружного суду.

Рада зїзду гірничих промисловців півдня Росії в Харкові звернула ся до міністерства комунікацій і торговлі, стверджуючи, що в донецьким районі цілком нема нафти, смаровила й оливної нафти; недостає також і бензини, а се загрожує цілковитим припиненням робіт у копальнях.

В Катеринославі з недостачі нафти припинили роботу 29 млинів з нафтяними двигунами.

В Харкові викрито велику банду шахраїв, почтових урядників і служачих контрольної палати, що діставали гроші на підроблені перекази. Сума украдених грошей виносить 180.000 рублів. В банді брали участь начальники й помічники начальників почтових стацій і помічники ревізорів контрольної палати. Банда оперувала на Харківщині й Курщині. Начальник поштового відділу Федюшин підробив 59 переказів, начальник івнянського поштового відділу Щеглов 42 перекази й урядник Лищенко 23 перекази.

В Харкові в ресторанах, каварнях і театрах відбувають ся лови на мешканців та арешти. Протягом одного дня поліція арештувала 229 людей, супроти яких мала підозрінне, що вони ухиляють ся від вступлення до війська та займають ся спекуляцією.

В Харкові, як доносить «Колоколь», окружний суд розглянув цілий ряд справ про цотайні горальні. Власника будинку в Харкові Горелова та його квартиранта Амізорянца, оскаржених за те, що спорудили велику горальню, засуджено на 6 місяців вязниці, заплатити потрібну вартість патенту та на кару в сумі 2.000 руб. Магір і сина Муродян присуджено в аналогічній справі на 6 місяців вязниці та 1000 руб. карі.

До Харкова приїхало 12.000 Сартів-робітників, які приміщені на різних фабриках для чорних робіт.

«Ми повернули назад у нашу минувшину й трудно навіть сказати, на скільки століть, заявляє «Новое Время», наводячи замітку «Одесск-ого Листга», в якій говорить ся: «До Одеси повернув уповноважений міста, який їздив до Бесарадії купувати дрова й оповідає, що населення багатьох міст, а в їх числі й Кишинєва, сидить без дров, бо нема де їх купити. Жвавіші наймають, як у старих часах, вози й коня і їдуть самі до ліса, рубають там дрова й привозять до себе до міста».

В Кишинєві відбули ся в бесарабській губернській управі торги, на яких продано 11 маєтків горожан воюючих з Росією держав з площею в 20335 десятин. Всі маєтки купив селянський банк за 4.212.800 руб.

«Утро Росії» пише: «Нашим лічничим місцям треба се признати, що вони блискуче видержали сього літа лічничо-лихварські іспити. Але пальму першенства щодо сього треба, розумієть ся, віддати Ялті та Симфорополю, що лежить на дорозі до неї. Під прапором все зростаючої дорожнечі та відсутности предметів поживи ціна яєчниць з трьох яєць в Ялті осягла вже 5 рублів. У Симфорополі яєць вже цілком нема, щоб не знижувати цін в Ялті. А ціни в Ялті страшні, казкові, неймовірні: сушена кефаль коштує вже 1 р. 40 коп. замісьць 10 коп. і все таке инше в сім роді.

Але особливо обурюючо дорого коштує дорога від Симфорополя до Ялти. Ціна автомобіля в 200 рублів за віддалення 6 годин їзди вже признана нормальною, а навіть низькою. Вона сягає і до 400 рублів, за сей кавалок шляху в автомобілі або 75 рублів за місце в нїм, але й за сі гроші не можна вже дістати автомобіля. Звичайний віз бере 175 рублів, а від 25—50 руб. від особи.»

Збори робітничих виборщиків у Катеринославі відмовили ся вибирати представників до воєнно-промислових комітетів у присутности поліції. Поліція збори закрила.

Адвокат А. Фрайденберг дістав від міністра народньої освіти дозвіл відкрити в Кремінчуці жидівську мужеську гімназію. Гімназію відкрито в листопаді.

Політичний огляд.

Найважнійша подія в політичнім світі за останній тиждень — се безперечно уступлення міністерства Ескіза в Англії й утворення кабінету лойда Джорджа. Лойд Джордж

— провідник радикальної партії визначився в часах мира тим, що дуже гостро поборовав ґрунтову аристократію та великих грошевих капіталістів, і консервативна партія відносила ся через се до Джорджа ворожо. Тепер зазнав Джордж дивним дивом сильного попертя від аристократичних консервативів.

Ставши на чолі міністерства, Джордж старається передовсім приєднати для своєї політики робітничу партію. Публично заявив, що Англія не тільки жадає жертв від робітничої класи, але також признає робітництву вплив на дальше ведення й закінчення війни. Ідучи на стрічу домаганням робітництва, сотворено в кабінеті Джорджа нове міністерство робіт, а провід сього міністерства повірено Гендерсонови, провідникови робітничої партії.

Разом з Ескізом уступив міністер заграничних справ сір Грей, що являється одним з головних виновників війни. Його наступником став Бальфур, що перед кільканадцятьма літами був англійським президентом міністрів. Бальфур належить до розважних і поміркованих політиків і тому можна надіятися, що загранична політика Англії стане вироблітшою та податливішою.

Зміни міністерства в Англії не належить так оцінювати, немовби політична власть у державі перейшла в руки іншої партії. Як відомо, зараз з вибухом війни утворило ся в Англії сконцентроване міністерство, до якого вислали своїх мужів довіря всі партії від консервативів до робітничої. Сей міжпартійний склад міністерства полишається на далі його головною прикметою; ріжниця в тім, що замість поміркового ліберала Ескіза приходиться до влади радикал лойд Джордж.

По Джоржови надіються, що він переведе ряд радикальних реформ, що сягатимуть у глиб суспільности, щоб змобілізувати ціле населення держави задля успішного ведення війни та скоршого її покінчення.

В програму Джорджа входить як головне: загострення блокади Німеччини, щоб не допустити до німецького побережя ніякого довозу й голодом і нестачею присилувати Німеччину до капітуляції. В сїм намірі держава має взяти під свій нагляд і верховну управу цілу мореплавбу, — всі більші торговельні кораблі мають бути уоружені, щоб посередньо служити воєнним цілям. Другою задачею нового міністерства буде приготування весняної офензиви. Для заповнення достаточного виробу муніції та забезпечення засобами поживи змобілізується ціле цивільне мужеське населення від 16—60 р. життя, подібно, як се стало ся в Німеччині через „закон про обовязок служби вітчизні.“ Щоб піднести кравцо-домашню продукцію засобів поживи, просто закриють ся багато заводів, які не служать воєнним цілям, а робітників тих заводів ужиють ся в рільній господарці. Крім того нове міністерство має видати ряд заказів проти марнотраства, завести хлібові, м'ясні й тим подібні карти, впровадити обовязкові пісні дні — загалом упорядкити продукцію та консумцію таким способом, аби запевнити Англії можливість провадити дальше війну без остраху, що нестане чи то муніції, чи засобів поживи, чи вкінці людського гарматного мяса.

Ось така менш-більш програма міністерства Джорджа, — в коротких словах: зібрати та змобілізувати всі сили суспільности, щоб задати смертний удар противникови. Нам здається ся, що як навіть удасть ся Джорджови перевести в діло свої пляни, се не спровадить ніякої основної зміни в дотеперішніх вислідах війни. Вислід війни на нашу думку вже рішений і то в користь центральних держав. Не так хоробрість жовніра й геніальність полководців, як радше організаційна й технічна вищість вели центральні держави від побіди до побіди. Ся вищість проявляла ся все тим, що центральні держави скорше переймали кожду нову, чи то чисто технічну, чи організаційну ідею й скорше переводили її в життя. Так і сим разом бачимо, що майже всі пляни, з якими тепер виступає міністерство лойда Джорджа, вже уведено в Німеччині в діло. Німеччина випереджує на кож-

дїм кроці почвірне порозумінне і в тім один з головних секретів воєнних успіхів ґрупи центральних держав.

Невдоволення з дотеперішніх успіхів війни допровадило в Англії до уступлення міністерства, — шукання нових до-ріг до побіди впровадило нових людей на кермуючі державні місця. Те саме невдоволення доведе, здається, до тих самих наслідків також Францію. Саме нинішні телеграми доносять, що становище французького президента міністрів захитане, що на міністерських місцях мають незабаром наступити широкі особисті зміни та вже у вівторок явиться ся перед французьким парламентом нове міністерство. Вістре опозиції звертається ся проти президента міністрів Бріана, він хоче рятувати ся через перебудову кабінету. Незабаром побачимо, чи се йому удасть ся, чи може побіда опозиції піде дальше та Бріан буде приневолений уступити.

Опозиція проти Бріана складається з двох ґруп: ґрупа радикальних послів закидає йому нестачу енергії у ведення війни й жадає зміцнення й загострення воєнних засобів і чинностей; ґрупа соціалістичних послів указує на безкорисність і безвиглядність дальшого проливу крови та виснаження нації й жадає кроків, які довели-б до положення кінця сій найстрашнійшій світовій трагедії. Крім того слідне у французьким народі щораз більше невдоволення з Англії та її самолюбної воєнної політики. Се невдоволення зросло до того ступня, що в французьким парламенті піднесено ряд закидів і протестів, з яких пробивається ся глибоке обурення против Англії, — Бріана-ж обвинувачено, що дає Францію на поталу Англії.

Менш-більш подібний образець дали наради італійського парламенту. Привід до того роду дебат дало внесення соціалдемократичних послів, аби правительство подало докладні умови мира й дало почин до мирових переговорів. У мотивуванню сього внесення підношено, що вислід дотеперішньої війни усунув страх перед тим, аби Німеччина могла всевладно запанувати над Європою, щоб могла здавити культуру романських народів, знищити європейські свободи, а коли сеї небезпеки нема, а з другого боку рішучо годі надіятися ся, щоб почвірне порозумінне потрапило поконати й покорити Німеччину, — час спинити безкорисний пролив крови.

Підношено також, що корінь і причина теперішньої війни лежить у противенстві між Англією й Німеччиною. Англія використала самолюбно держави почвірного порозуміння та пхнула їх до війни за англійські інтереси. Годі, щоб ціла Європа заливала ся кровю й руйнувала дорібки вікової праці задля справи кольоніальної Англії. Найвищий час узнати можливість мира й дати почин до переговорів. Сей почин повинен вийти від Італії, бо вона найменше інтересована в тім, аби коштом життя, здоровля й майна цілої Європи зростали в силу Англія й Росія.

В сїм дусі промовляв цілий ряд послів, передовсім соціалні демократи, на другім місці реформісти. Становище президента міністрів Боселі було супроти сих виводів досить помірковане. Він не виступив безоглядно проти внесення соціалдемократів, а тільки домагав ся відложення його на шість місяців. Не радив також палаті відкинути внесення, бо се значило-б, що Італія не хоче мира під ніякими можливими умовами, але не радив і прийняти внесення, бо се значило-б: мир за всяку ціну.

Ся думка президента італійського міністерства аж надто характеристична! Вказує на те, що італійське правительство все-таки готове мирити ся... Не змінюють річі дальші виводи Боселі про се, що мир може зродити ся тільки з побіди оружя, бо инакше він не буде тривкий і не дасть Італії всіх земель, заселених Італійцями, й панування над Адрійським морем.

Супроти становища до соціалдемократичного внесення сї дальші виводи звучать наче слова старої молитви, які повторюється більше з привички ніж зі зрозуміння їх ваги й віри в можливість здійснення.

На тлі тих дебат у парламентах ворожих держав, на тлі знаменитих успіхів зброї центральних держав проти Румунії, на тлі неоспорних фактів, що сьогоднішня англійсько-французька літня офензива на західнім фронті, а російська на східнім не принесли почвірному порозумінню ніяких важніших успіхів і не ослабили центральних держав в їхній безприкладній відпорності супроти навали ворогів і ворожого оточення, — набирає великого значіння факт, що на вівторок 12 с. м. скликано ненадійно й нагло німецький Райхстаг (парламент).

Канцлер німецької держави Бетман-Гольвег вернув саме з німецької головної квартири, скликав до Берліна головних міністрів німецьких союзних держав, відбув з ними довгі наради, спросив опісля на нараду представників німецьких парламентарних послів і заповів, що на се скликає на вівторок парламент, аби подати важні відомости й засягнути поради представництва німецького народу.

Слідом за сими фактами повстало велике заінтересування публичної опінії, що саме за відомости канцлер хоче передати парламентові? Німецька преса переповнена здогадами, — припускають загально, що має наступити якийсь важний крок до уможливлення мира, мирового пропозиція зі сторони центральних держав.

В протягу трьох місяців, відколи Румунія обьявила війну центральним державам, опинила ся нещасна держава на березі незвісної пропасти. Нині вже стоїть розторощена й обезсилена, — з тривогою жде, що принесе завтра. Цікаво довідати ся деяких подробиць, яким способом почвірне порозумінне втягнуло Румунію в круговорот катастрофальної для неї війни.

Болгарський посол Радев, що до вибуху румунської війни був послом у Букарешті, подає, що перший напір на Румунію, щоб пристала до почвірного порозуміння, проявив ся з боку Росії зараз по зайняттю Львова московськими військами у вересні 1914 р. Від сеї хвилини почавши, почвірне порозумінне приєднувало для себе Румунію всіма способами: намовами, обіцянками, підкупством, погрозою.

Весною 1916 р., як розпочала ся офензива Брусілова против Австрії, зміцнило ся наново приєднування Румунії. Румунський президент міністрів Братіану почав поважні торги: жадав достави тяжкої артилерії для румунської армії й висилки 200.000 російських жовнірів до Добруджі. Почвірне порозумінне не спішило ся сповнити сих домагань Румунії, але зате спішило ся втягнути Румунію у війну. Отже наперед загрозило, що як Румунія не розічне війни, відтягне армію Сареля з Солуня, бо сю армію на те тільки там післано, щоб вона кооперувала з Румунами й помагала їм у завоюванню Семигороду тощо. Коли-ж і се не помагало, Росія вручила дня 26 серпня Румунії ультимат: або Румунія виповість до 24 годин війну Австрії, або ні, — то Росія йде на Молдавію й розпочинає війну проти Румунії.

Супроти того Румунія обьявила дня 27 серпня війну Австрії, не одержавши від почвірного порозуміння тяжких гармат і не діждавши ся висилки в Добруджу більшої російської армії. Наслідки були, як звісно, такі, що вперед Макензен зайняв майже цілу Добруджу, а опісля румунська армія не могла оперти ся напорови військ центральних держав від Орсови, не могла перепинити переходу дунайської армії через Дунай, не могла боронити столиці держави! Ось такі овочі принесла Румунії російська приязнь!

Цілком спеціального роду є собі „неутральність“ Сполучених Держав північної Америки! Від самого початку війни Америка доставляє державам почвірного порозуміння зброю, муніції, засобів поживи і т. д., одним словом, всього, чого треба до ведення війни, й сього свого поведення не уважає за порушення неутральности; але як Німеччина стала своїми підводними суднами затоплювати американські кораблі, наладовані военними предметами для почвірного порозуміння, Америка обурилася тим „порушенням прав неутральної держави“ й грозила Німеччині війною!

Коли в 1914 р. в осені вдерли ся війська білого царя до північної Прусії й там допускали ся жорстоких злочинів на цивільнім і мирнім населенню, коли забирали жінок, дітей, знемоцнених стариків і громадами гонили в глибинь Росії, коли російські чиновники в Галичині закрили одним махом усї українські школи, прогнали українську мову з публичного життя, коли московські попи насильно ширили православє, коли російська поліція ввзяла без причини тисячі Українців-Галичан, коли сотки людей вивезено в глибину Росії за те тільки, що вони Українці, коли при відвороті російських військ тисячі цивільного й мирного населення Галичини насильно викинено з осель і пігнано мов череду під багнетом і кнутом серед нужди, голоду та знущань в російську неволю, — неутральна Америка мала закрити очі, заткати уха, замкнені уста. Навіть просьби австрійських і американських Українців, аби Сполучені Держави вставили ся за невинно й жорстоко переслідуваними Українцями з Галичини та Буковини й виеднали в Росії полекшу їх долі, — не змогли склонити Сполучених Держав до якого небудь кроку проти Росії! Але ось саме тепер Сполучені Держави виступили з протестом проти Німеччини за те, що вона змушує бельгійське населення заробляти власною працею собі на хліб!

Річ у тім, що через бльокаду зі сторони Англії підупав страшно промисл у Бельгії. Бельгія тим і жила, що свої вироби розвозила по цілому світу. Через воєнні події: окупація Бельгії, відрізання від світа завдяки бльокаді, застановленне вивозу й довозу — мусіли сотки бельгійських промислових заводів спинити свою діяльність, а через се кругло півтора мільона робітничого населення зостало ся без зарібків і без хліба. До літа 1916 р. були сі люде тягарем німецької держави й публичної добродійности. Щоб положити кінець сим нездоровим відносинам, Німеччина вівзвала бельгійське населення, щоб виїздило в глибину Німеччини на зарібки в рільництві й фабриках. Сей заклик небагато поміг і щойно тоді німецькі власти хошили ся примусу. Отсі зовсім розумні та справедливі розпорядки викликали бурю злоби, напастей і клевети в пресі почвірного порозуміння. Сполучені Держави Америки наче ждали того, бо зараз вислали Німеччині дипломатичну ноту з гострим протестом проти „насилування цивільного населення Бельгії“ та з погрозою, що Америка не буде терпіти такого нехтування міжнародного права!

У відповіді на сю ноту Німеччина вияснює, в чім річ, та виказує, що не може бути мови про порушення міжнародного права. Треба ждати, що відповідь на се Америка. В кождім разі сам факт, що „неутральна“ Америка так щиро вставляє ся за „покривдженими“ Бельгійцями й так гостро виступає проти „звірств“ Німеччини, — а мовчить на дійсно нечувані звірства Росії та на справді криваві кривди Українців, говорить найвиразніше, якого то роду ся американська неутральність!

Щоб покарати Грецію за те, що вона оперла ся інвазії військ почвірного порозуміння до столиці держави й по кривавій бійці прогнала французьких, італійських і англійських жовнірів з Атен, почвірне порозумінне оголосило бльокаду грецького побережя. Слідом за сим усї чужі кораблі мусіли зараз відплисти з грецьких пристаней і ніякому торговельному кораблеви не вільно наблизити ся до берегів Греції. Почвірне порозумінне бажає спинити всякий довіз засобів поживи до Греції, щоб спричинити видачу муніції й викоринити всякий спротив проти розпорядків почвірного порозуміння. Ся бльокада розпочала ся в п'ятницю 8 грудня, — але, здасть ся, викликала цілком противні наслідки, ніж се було в намірі почвірного порозуміння. Доходять саме вісти, що король Константин задумує аж тепер стати цілком відкрито по стороні центральних держав. Добровільний военний рух серед грецьких запасних жовнірів ширшає і міцнішає, а королівське правительство оголошує, що запаси збіжа й иншої потрібної поживи такі багаті, що Греція перетриває і кількамісячну бльокаду.

На вулицях міста Відня появили ся окремі надзвичайні видання дневників, приносячи урядову оповістку про мирове пропозицію осередніх держав і зазив до безпосередніх мирових переговорів між воюючими сторонами. Центральні держави звертають ся за посередництвом нейтральних посольств до держав почвірного порозуміння, до всіх нейтральних держав і до папського престолу з заявою, що готові мирити ся і в тій цілі представити умови мира заступникам держав почвірного порозуміння.

В суботу 9 грудня відбуло ся у Відні засідання президії „німецько-національного Союзу“ парламентарних послів. На сьім засіданню прийнято резолюцію, що скликанне австрійського парламенту потрібне, але перед скликанням мусять бути здійснені „конечні умови“ та сотворені „основи, що уможливили-б плідну діяльність парламенту.“ Резолюція каже дальше, що скликанне парламенту без виповнення тих передумов може загалом постійно унеможливити парламентаризм в Австрії.

Що криється під тими словами, — знаємо вже на память: відокремлення Галичини, очищення парламенту від славянських послів, заведення німецької мови яко державної та все те має стати ся при помочи § 14 притиконституційною дорогою.

О дивна Австріє! На цілім світі демократичні послі борять ся за зміцнення парламентаризму, за забезпечення й поширення конституційних прав і вольностей, — а в Австрії німецькі послі, вибрані загальним голосуванням, домагають ся абсолютизму, протестують проти конституційної дороги, заявляють ся за виключенням парламенту в найважливіших і найбільше життєвих для держави справах! Чого не в силі вже доказати ані самоволя правительств, ані абсолютистичні апетети пануючих, — се творить в нинішні часи засліплений, кровожадний і короткозорий націоналізм!

На тім самім засіданню рішено, що відносини німецьких міщанських послів до правительства д-ра Кербера залежатимуть від того, як се правительство поставиться до повищих домагань, як загалом до всіх інших національних домагань Німців.

На такім становищі стоїть не тільки „німецько-національний Союз“, а також і німецькі християнсько-суспільні послі.

Тої самої суботи пополудні відбуло ся засідання спільного відділу німецько-національного Союзу та християнсько-суспільного парламентарного клубу. Вибрано президію того спільного відділу в такім складі: посадник міста Відня Вайскірхнер, шеф християнсько-суспільної партії принц Ліхтенштайн, голова німецько-національного Союзу др. Грос.

Дня 16 січня 1917 р. має відбутися в Берліні спільна конференція німецько-державних, австрійсько-німецьких і угорських політиків. На сю конференцію рішили вже вислати своїх заступників християнсько-суспільна партія й німецько-національний Союз.

В угорськім парламенті відбуваєть ся саме тепер дебата над інавгураційним (коронаційним дипломом). Правительство обстоює, щоб текст диплому був такий самий, як 1867 р., коли цїсарь Франц Йосиф I коронував ся на угорського короля. Опозиція домагаєть ся ріжних змін і розширення диплому, зокрема, щоб підчеркнено ненарушеність конституційних прав і вольностей, конечність побуту короля в столиці Угорщини, щоб забезпечено націоналізацію угорської армії через заведення угорських державних емблемів і мадярської мови в команді. Надто провідник крайньої опозиції Каролі домагаєть ся ще і гарантій щодо свободи преси та зборів і чистоти виборів до законодавчого тіла.

На найблизший час заповідаєть ся важна політична промова президента міністрів гр. Тіси, що зложить подібну заяву, як Бетман-Гольвег у німецькім Райхстагу, а ся заява міститиме відкрите мирове пропозицію. В. Т.

Огляд воєнних подій.

Хоч держави порозуміння голосять вічно про одностійність воєнних операцій на всіх фронтах, не зробили майже нічого для улєкшення положення румунської армії, притисненої з усіх боків військами центральних держав. Найкращим доказом правдивости сказаного являєть ся повний розгром румунської армії й ся обставина, що війська держав порозуміння не зачинали в останніх тижнях на ніякім фронті більших підприємств, аби сьім способом зашахувати центральні держави та присилувати їх відтягнути частину своїх військ з румунських побоевищ.

Переходячи до поодиноких фронтів, треба зазначити, що на сході від Риги по Дорна Ватру було в минулім тижні розмірно дуже тихо. До незначних перепалок місцевого характеру приходило тільки в кількох місцях, м. ин. над Стоходом і на захід від Залозець і Тернополя.

Нагадальні й завзяті наступи вели Росіяне тільки в лісистих Карпатах і на семигородсько-румунськім фронті. Як у попередніх тижнях, так і в минулім, поминувши дрібні й безвартісні місцеві успіхи, окупували до того величезними жертвами, не відіали Росіяне нічого. В своїх наступах, ведених від Татарського провалу до східних переходів з Семигороду до Молдави, стратили вони в останніх тижнях найменше тридцять тисяч в убитих, полонених і ранених, одначе положення в Румунії не змінили, хоч їх наступи — одинокі між усіма державами порозуміння — мали тут без сумніву одну ціль: рятування Румунії. Сї наступи ведуть вони по нинішній день — без успіху.

Що торкаєть ся положення в Румунії, воно розвинуло ся для центральних держав і їх союзників вельми корисно. По зайняттю Букарешту, який Румуни відідали майже без боротьби (тільки в однім місці боронила вступу до столиці румунська піхота), й великого нафтового промислового осередка Плоешті йдуть союзні війська за втікаючими в неладі Румунами скоро вперед. Напряма сього походу північно-східний. Не зважаючи на погані дороги, безнастанні дощі й інші непригожі для походу умови, армія Макензена загнала ся в своїй погоні доволі далеко, виборола перехід через Джаломіту й загрожує тепер поважно залізничну лінію Плоешті-Чернавода. Саме аж по Чернаводу обсадили Дунай союзні війська та привернули злукку з армією, яка оперує в Добруджі. Де задержать ся втікаючі румунські війська, наразі не знати. Військові критики догадують ся, що разом з Росіянами, які спішать їм на поміч, займуть вони лінію Серету, що має коло 100 кілометрів довжини й опираєть ся в кінцевих точках на укріплені місця Фокшани й Галац. Успіх військ союзних держав величезний не тільки з морального, а й з матеріального боку. Вони здобули не тільки четврту з ряду ворожу столицю та скоротили свій бойовий фронт з 700 на 100 кілометрів, але зайняли великі маси збіжа, худоби, нафти, бензини, оливи й інших продуктів. Велика часть румунської армії опинила ся в полоні, друга значна частина вигинула або ранена, немало румунських військ блудить ще й досі в зайнятих областях, хоч багато їх уже виловлено. Засоби їх оборони також у великій часті в руках військ союзних держав. По статистичним датам могли Румуни вислати в поле найвище 700.000 війська (французькі денники писали, що Румунія вислала на фронт тільки 400.000 мушкін). Коли-ж зважити, що в полоні находить ся 145.000 Румунів, а в тім числі 1600 офіцерів, а дальше, що найменше вдруге стільки треба зачислити до погиблих, ранених, слабих і загублених, то сміло можна сказати що досі стратила румунська армія понад 300.000 війська, себто половину цілої своєї вправленої армії. З 400.000 крісів, які мала до розпорядности Румунія на початку війни, майже половину здобули союзні війська. З загального числа 800 полевих гармат стратили досі Румуни 422, з 60 тяжких гармат полевой армії 25, з 500 скоропалів 364. З свого простору, який виносить 137.902 квадратних кілометрів, стратила досі Румунія 64.000 квадратних кілометрів, себто половину краю. В сій області

лежать одинокі румунські міста з арсеналами: Букарешт і Тарговіште. Тим самим Румунія не може тепер спорудити в себе ніодної патрони й щодо забезпечення в муніцію залежна вповні від своїх союзників, а передовсім від найближшої сусідки Росії, яка сама терпить від вибуху війни на подібну недугу. Треба звернути увагу ще й на те, що Румунія стратила найкращу й найплодовитшу частину краю, отже осередні держави могутимуть похвалити ся справді цінною добичею в сирих продуктах, ще матиме немале значінне не тільки для війська, але й для найширших кругів населення. Немаловажна також на воєнним терені залізнична сіль; з румунських залізничних ліній, довжина яких виносила 3087 кілометрів, коло 2000 кілометрів опинило ся в руках центральних держав. Ось до чого довожувала ся Румунія в четвертім місяці своєї війни з центральними державами, а в 857 дні від часу вибуху світової війни!

Подібно, як на східнім російським фронті, було й на заході доволі спокійно. На місце звичайних лютих масових приступів прийшли маловажні місцеві наступи й не конче сильна діяльність артилерії. Великою журую Французів є тепер доповнення їх військ. Недавно домагали ся французькі послы в парламенті, щоб Англія, Італія й Росія вислали частину своїх резерв на західний фронт. Одначе з сього не вийде нічого, бо-ж сі держави не мають також військ за багату. Французьке правительство виступило знову недавно з проєктом заснувати в себе на англійський взорець окреме міністерство муніції, одначе парламент висловив ся проти підвищування числа міністрів.

Ріжні позначки вказували-б на се, що на італійським побоевищі прийде незабаром до нової великої офензиви. Поки-що працює там тільки артилерія. Особливо на височині Карету, не зважаючи на сильні вітри, получені з бурями й дощами, артилерія працює безнастанно, не відпочиваючи навіть по ночах.

На македонським фронті наступали дальше безуспішно війська почвірного порозуміння, а передовсім Сербі й Французи. Особливо 10 грудня потерпіли вони велику поразку між Доброміром і Маково, хоч наступали з доволі значними силами й по відповіднім приготуванню артилерії.

З турецьких фронтів не наспіли ніякі вісти про важніші воєнні події. Зате з великою хоробрістю бороли ся Турки разом з болгарсько-німецькими військами у Добруджі.

З важніших подій на морі в останніх часах треба занотувати поворот німецького підводного торговельного судна „Німеччина“ з Америки до рідних береж. Се судно перебуло вже сю дорогу туди й з поворотом два рази. Недавно оголошено звідомлення з діяльності німецьких підводних суден за падолиста. З нього виходить, що в сім місяці сі судна затопили 181 неприятельських кораблів загальної поємности 385.263 тон.

Зважаючи на свою непереможну силу й на корисне воєнне положення на всіх фронтах, звернув ся 12 с. м. почвірний союз з нотами до неприятельських і неутральних держав, а також до римської курії з заявою, що готов завісити оружжя та приступити до мирових переговорів з противною стороною.

I. H.

Вісти.

„Промінь“. У Москві вийшло перше число українського тижневика „Промінь“ з статями, оповіданнями й віршами проф. М. Грушевського, С. Ефремова, В. Винниченка, Г. Чупринки, М. Філявського, О. Білоусенка, Саликовського, Л. Бурчака й інших. В оголошенні передплати в російських часописах (напр. у „Кіевск-ий Мысли“ по українськи й фонетикою) зазначено, що „Промінь“ — се „український безпартійний, поступово-демократичний тижневик літератури, науки, мистецтва й громадського життя“. Виходить при близькій участі О. Білоусенка, Л. Бурчака, В. Винниченка, М.

Грушевського, С. Ефремова, О. Олеся, Саликовського, П. Смутка, Г. Чупринки й ин. Умови передплати від падолиста 1916 р. річно 8 руб., піврічно 4.50 руб. Окреме число 30 к. Адреса: Москва, Новослободська, б. 53, пом. 11.

3 організаційного життя полонених Українців подають такі цікаві відомости з одного табору в Німеччині:

„До сього часу в нашім таборі, як і в інших українських таборах, просвітна робота, як також провід у таборових організаціях, були в руках Просвітнього Відділу, зложеного з посторонніх осіб. Але практика таборового життя показала, що в інтересі його дальшого розвитку, як також для вироблення більшої самодіяльності в полонених, було-б добре, щоб полонені перебрали в свої руки ініціативу та провід просвітної й організаційної роботи.

Для сеї цілі й скликано 7 падолиста збори зарядів усіх таборових організацій, які прийняли назву Установчої Ради. Ся установча Рада ухвалила, що провід праці в таборі від нині перебирає на себе Генеральна Старшина, яка складаєть ся з представників усіх правних організацій у таборі. Правною таборовою організацією признаєть ся кожду громадку полонених і тих Українців, що мають вступ до табору, яких обєднює спільна ціль, які мають правильні періодичні зібрання, платять членські вкладки до своєї каси, мають виборний заряд і статут, затверджений Генеральною Старшиною. Голову Генеральної Старшини, писаря й скарбника на сей раз вибирає Установча, а на далі Генеральна Рада на 3 місяці. Генеральна Рада має бути періодичними нарадами управ усіх існуючих у таборі й заступлених у Генеральній Старшині організацій. Відбуватиме свої зібрання Ген. Рада що три місяці.

Члени Пров. Вид. можуть входити в склад Генеральної Старшини настільки, наскільки їх виберуть своїми представниками ті організації, в які вони можуть вступити яко звичайні члени.

Свої відносини до Союзу виз. України Генеральна Старшина визначає тим, що вона приймає програму Союзу, довіряє йому цілковито й доручає заступати всі організації назверх.

Референта для взаїмних відносин між полоненими й командою визначає Союз.

Такі основні підвалини поклала Установча Рада для дальшої роботи в таборі.

Значінне сеї реформи таборова часопись поясняє отак:

„Неможливо нам було зпочатку взяти у власні руки провід національно-політичного освідомлювання поміж земляками, бо не мали ми для широкої роботи ні відповідного розуміння справи, ні сили, ні прав у таборі. Ту силу, спроможність працювати поміж нами й право заступати наші інтереси взяв на себе іменем Союзу визволення України — Просвітний Відділ, зложений із наших земляків — не-полонених.

„Одначе зі зростом та зі зміцненнем наших таборових організацій природна сила тих організацій стала вимагати правного, самостійного для себе становища.

„Стала міцнішати в умах членів організацій та думка, що не добре все на чужім поводі йти, що повинна бути рівноправність поміж усіма тими, які беруть участь у праці, повинна бути виборча система наших представників, що заступають наші інтереси, і які треба нам самим брати ся за кермування власними справами.

„Сього саме вимагає й завдання всієї роботи, що ведеть ся між нами.

„Завданням сеї роботи, що від місяця жовтня вже другий рік ведеть ся в нас, є перш усього свідомість своїх інтересів, своїх прав і обовязків і виховання нас на самостійних громадян.

„Ми покликані життєм, щоб сотворити нове життя, й сьогодні ми почуваємо себе вже настільки свідомими свого призначення, що мусимо стати в дальшій праці на самостійний шлях.

„Право на се та його уформування дала нам 7 с. м. законодавча „Установча Рада“ яко голос президій усіх таборових організацій. Тому й се засідання треба уважати історичним у життю організацій нашого табору, бо від сього засідання починає ся новий шлях для наших організацій щодо їх значіння й щодо їх сили.

„Тяжка праця, всі страшні зусилля й перешкоди, які ми перейшли, зміцнили наші сили, надали нам єдності й розуміння, в чому суть української справи, яка стоїть перед нами й веде нас.

„Ми навчили ся, ми зміцнили духом, стали свідомі того, що беремо на себе на далі тяжку й відповідальну роботу.

„Наше рішення перебрати в свої руки увесь провід і відповідальність у роботі уважаємо ми поступом у громадській свідомості й проявою природного українського демократизму.

„У тій свідомості мусить бути запорука, що з нашим рішенням за самостійність робота піде далі як найкраще та набере ще більшої ваги й сили.

„Незвичайно мило вражає нас сей ясний поступ громадської думки зорганізованих товаришів на початку другого року просвітно-організаційної роботи в таборі :

„Такий поступ зміцнює наші надії на будуче. Зі сміливістю й гордістю підемо вперед шляхом глибоко демократичного й самостійного порядкування власними справами!

„У повній згоді з Союзом визволення України, з його прапором, підемо вперед дорогою до кращої долі нашого народу — до Вільної України“.

В справі Українських Січових Стрільців. Українська Боева Управа при нагоді обговорення теперішнього положення стрілецької організації та її потреб рішила вислати до У. С. Стрільців привітне письмо, а для загалу суспільности оголосити отсей комунікат у справі стрілецтва:

Кожний народ окуплює собі самостійне місце в ряді інших народів тільки боротьбою й жертвами. І український народ може винести справу свого визволення з забуття тільки чинною боротьбою.

Сучасна світова війна дала нам нагоду виступити збройно в імя самостійности українського народу.

Утворений в сій ціливолю народу яко національна бойова одиниця легіон добровольців Українських Січових Стрільців став до боротьби за самостійність України там, де було до сього чину місце: в рядах армій центральних держав.

Ріжні перешкоди при утворенню легіону найкраще говорять про його незмірно велике значіння саме для нас і для нашої народної справи.

І чим гірше стаєть ся загальне положення української справи й українського народу, чим холодніше відносили ся б до нашої справи інші чинники, чим далі відсунуто б здійсненне наших цілей, тим більше зусилля мусимо робити ми, український народ, аби вдержати на відповідній висоті наші національні сили, отже й нашу бойову готовість!

Війна ще не закінчена, ще половина східної Галичини й ціла Буковина в руках Росії. Що нам принесе кінець війни, годі вдавати ся в пророцтва. Але навіть під найтяжшими ударами й серед найбільших розчаровань не можемо дати собі витрутити з рук оружя, яким боремо ся за нашу національну справу, не можемо допустити до того, щоб незалежні від нас обставини зіпхнули нас без опору з нашої сторони зі сцени боротьби народів за свою будуччину.

Дlatego Боева Управа уважає konieczним ужити всіх заходів для збільшення легіону Укр. Січових Стрільців і звертаєть ся до української суспільности з зазивом, аби пішли назустріч сим заходам.

З приводу недалеких Різдвяних свят надсилає нам один з наших прихильників таку увагу про видання Союзу визволення України п. з. Українські колядки (III видане, ст. 32, 16⁰. Ціна 20 с. Відень 1916): Вже ось третім накладом явили ся колядки, видані Союзом в. У. Досі майже всі збірки колядок видавали чужі люде тільки для збірку. Ми вже привикли до того, що й папір у таких збірках лихий і правопись застаріла, без коректи, й мова неможлива.

А тут бачимо й дешево й гарно видану книжечку. Тож і не дивуймо ся, що се вже третій наклад. Усіх коляд у книжечці 22. З того 13 церковних, а решта староукраїнські. Давні колядки декуди ще колядують на Різдво, в инший околиці вже перенесено їх на щедрий вечір (В. Гнатюк зібрав і видав 2 томи коляд і щедривок в Етн. Збірнику Н. Т. ім. Ш.). З церковних коляд вибрано тут найкращі й найбільш уживані. Вони — се твір XVII й XVIII століття, складали ся по монастирях, школах і бурсах, тож і мова в них не теперішня, але давня літературна. Аж в устах колядників зміняла ся коляда та прибирала щораз більше народній вигляд. Вибір і поділ коляд треба признати влучним. Лиш одно бажання можна поставити до видавців, аби дали кілька коляд т. зв. націоналізованих (як от д. В. Шурата в „Ділі“ на минуле Різдво), а також кілька малюнків: колядники в селі, святий вечір і ин. Книжечка буде мати попит у школярів і стане гарним святочним дарунком для жовнярів у полі.

Зєднана Рада литовських організацій. Російські часописи доносять: Міністерство внутрішніх справ переслало для рішення голови Ради міністрів прошенне ствердження загальної ради представників литовських громадських організацій. Міністерство внутрішніх справ зазначило, що проєктována загальна рада є зєднанням усіх литовських громадських організацій, які працюють в Росії. Хоч по предложенному проєкту Рада має на меті займатися лише національно-культурними та добродійними справами, але саме заснованне такої інституції показує, що Литовці старають ся перевести свої національні завдання шляхом відокремлення у свою власну національну організацію. Уважаючи утворенне такої зєднаної національної організації небажаним, міністерство пропонує відкинути поданне Литовців.

Бібліографія.

(Виданне Союзу визволення України).

Памяткова книжка Союзу визволення України і Календарь на 1917 р. Відень, 1916. Стор. CIV+388. Ціна 2 К. 50 сот.

Зміст: I. В інформаційній частині подано календарні відомости, найважніші нові почтові приписи в Австро-Угорщині, міру й вагу в Австро-Угорщині, у Росії й на Україні та поради у справах полонених, вивезених, ранених і вбитих. Далі йде стаття Гр. Микетєя про „Червоний Хрест“ і огляди перебігу війни: В. Темницького п. з. „Велика війна“ (Огляд подій за 1914—15 рр.) й доповненне П. Т. „Огляд воєнних подій у першім півроці 1916 р.“ Воєнний огляд ілюстрований п'ятьма оригінальними малюнками самоука д. В. Петрука:

I. На війну. Прощанне з сімєю. II. На війну. В дорозі до збірного пункту. III. Під Перемишлем 1915 р. IV. По втечі Москалів з Карпат (у червні 1915 р.) V. На чатах.

Літературна часть :

Богдан Лепкий. На новім порозі; Тарас Шевченко. Заповіт; Василь Сімович. Шевченків заповіт і 1914 рік; О. Олесь. Яка краса: відродженне країни (вірш); Льонгін Цегельський. З чого виникла війна та що вона нам може принести; М. Старицький. На прю (вірш); Б. Грінченко. Наш прапор (вірш); З. Кузеля. Наше минуле; Т. Шевченко. Гетьмани, гетьмани, якби то ви встали (Уривок з „Гайдамаків“) (вірш); Народний гимн; Богдан Лепкий. Кінець української волі; Скасування Січи (Народна пісня: Ой, зза гори, зза лимана); Богдан Лепкий. Кальнишевський у неволі (вірш); Самостійна Україна; Іван Франко. Ветане Україна (вірш); Льонгін Цегельський. Звідки взяли ся і що значать назви „Русь“ та „Україна“; О. Олесь. Колись здавав ся ти мені орлом підтягим (вірш); Степан Рудницький. Україна; М. Старицький. Нива-Україна (вірш); С. Кузик. Потребна самостійности України з народно-господарського погляду (Як Росія визискує Україну); О. Кониський. Ой, поля ви, поля! (вірш); Богдан Лепкий. Чим жива українська література? Сидір Воробкевич. Рідна мова; Василь

Сімович. Короткий огляд української літератури; Тарас Шевченко. Пророк (вірш); Леся Українка. На роковини Шевченка (вірш); Володимир Левицький. Як живе ся українському народові в Австрії; Іван Франко. Не пора!...; Б. Грінченко. Приходить час (вірш); М. Лозинський. Українське представництво в Австрії; К. Студинський. Українським Січовим Стрільцям (вірш); Вол. Темницький. Українські Січові Стрільці (Історичний розвиток стрілецької ідеї та її поширення серед української суспільности. II. Творення полків Українських Січових Стрільців і їхня верхова управа. III. Українські Січові Стрільці на полі бою. IV. Організація і склад Українських Січових Стрільців. Участь жіноцтва. Майбутні задачі); Осип Маковей. Марш Українських Січових Стрільців; Богдан Лепкий. Позір! (Січовим Стрільцям) (вірш); Іван Чупрей. Січовий рух на австрійській Україні; Січовий марш; Іван Боберський. Сокільський рух в австрійській Україні (Про роботу „Сокола-Батька“); Сокільський марш; І. Крип'якевич. Історія українського війська в нарисі (І. Княжі часи. II. Початки козаччини. III. Гетьманщина. Січ. IV. Українські військові організації в Галичині 1848 р.); У. С. С. Юра Шкрумеляк. За рядами ряди... (вірш); Володимир Дорошенко. Українство в Росії (новіші часи); О. Олесь. На цвинтарі сумно не ідуть (вірш); В. Темницький. Загальна Українська Рада; М. Старицький. До України (вірш); А. Жук. Союз визволення України. Ілюстрації: Тарас Шевченко; Наші гетьмани: Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Іван Мазепа; Візд Богдана Хмельницького у Київ; Гетьман Петро Дорошенко на чолі Запорозжів; Іван Франко (два портрети); Запорозжці при бесіді; Український краєвид; Карта України; Пам'ятник Володимира Великого у Києві; Село Кирилівка, де провів свої диточі літа Т. Шевченко; М. Коцюбинський; Леся Українка; В. Винниченко; Чета Українських Січових Стрільців; Митрополит гр. Андрій Шептицький; Українська хата; Юліан Романчук, віцепрезидент австрійської палати послів; У. С. Стрільці в поході; Українська Боева Управа; Начальник I полку У. С. С. Мих. Галуциньський в оточенні гуртка офіцерів У. С. С.; Стежа У. С. С. наближається через гущу ліса до позиції неприятеля; Відділ У. С. С. у розстрільній віддає салву для провірення віддалення; У. С. С. в розстрільній пальбою острілюють неприятеля; Чета У. С. С. з наложеними багнетами іде до приступу; Хвилька відпочинку в лісі під шатрами; Українські селяне в Галичині затають ся в стрільці; Стрільці в дорозі; У. С. Стрільці на вправах; Збірка; У. С. С. Олена Степанівна, старша десятниця; У. с. с. Софія Галечко, старша десятниця; Стрільця Гандзя Дмитерко; Старша десятниця Ярема Кузь; У. с. стрілець — жінка вістун Павла Михайлишин; Старшина Січи в Старім Місті; Вправи січовичок лентами; Вправи на здвизі; Сокілки в поході; На Маківці. Приступ; Уставка руховиків Сокола-Батька до вільноручних вправ; Коло „Українського Городу“. По пробі вправ; Похід (на Академічній вулиці); Похід; Козацьке військо в поході; Київське військо (з життя Бориса й Гліба); Козаки (сучасна гравюра); Запорозький корабель; Запорозька Січ (у половині XVII віку); Козак (старинний малюнок); Сотник; Полковник (з малюнків XVIII в.); Запорозька Рада; Запорожець; Чорноморець перших часів; Українські гірські стрільці (1849 р.); Українське Січове Військо в поході; Полковник Гринько Коссака зі старшиною полку; Грицько Полетика; Василь Капніст; Іван Котляревський; Грицько Квітка-Основ'яненко; Микола Костомарів; Панько Куліш; Марія Марковичка; Володимир Антонович; Павло Чубинський; Іван Левицький; Михайло Драгоманів; Микола Лисенко; Михайло Старицький; Марко Кропивницький; Микола Садовський; Іван Карпенко-Карий; Олександр Кониський; Борис Грінченко; Трохим Зіньківський; Михайло Грушевський; Михайло Русов; Редакція й найблизші співробітники газ. „Рада“; Редакція газети „Слово“; Основники Української Громади в 1-ій Думі: М. Онацький, В. Шемет, П. Чижевський, А. Вязлов, І. Шраг, Г. Зубченко; Основники Української Громади в 2-ій Думі: Е. Сайко, В. Хвіст, Н. Довгополов, М. Рубіс, о. А. Гриневич, С. Нечитайло; О. Олесь; Микола Левитський; Василь Доманицький.

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“ (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще набути такі видання „Союзу визволення України“:

- Олександр Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги —20
- Т. Шевченко. Кобзарь. Вип. 1 і 2. Кождий випуск бр. 1— в опр. 1'40
- Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України . . . —50
- Сім пісень. Гостинець для українських воєнків. З нотами . . . —20
- Др. Б. Барвінський. Звідки пішло імя Україна —20
- Краснов. Що тепер діється в Росії —10
- Др. М. Лозинський. Галичина в життю України —60
- Українські колядки. —20
- Холмщина —30
- М. Возняк. Наша рідна мова. З портретами —10
- Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськїм відродженню (Видав Шевченка на болгарських поетів передвизвольної доби) —20
- Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи —30
- О. Кириленко. Українці в Америці —50
- Др. І. Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками —40
- Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . . —80
- Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками. Брошур. 3'50, в оправі 4'50
- Prof. M. Hruschewskyj. Geschichte der Ukraine. Teil I . . . 6—
- Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . —50
- G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави) . . . —20
- Dr. S. Rudnyckyj. Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfaßliche Landeskunde. (Україна. Край і нарід. Загальнодоступна географія України), брошур. 10—, в оправі 12—
- Україна. Край і нарід. 40 образків з вище наведеної книжки 2—
- H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) По чеськи. З картою України . . 1—
- V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи). 1—
- Пам'яті Івана Франка (опис життя, діяльності й похорону). Зладив М. Возняк 1—
- Богдан Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві? Третє виданне, з картою України —30
- Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання 1'20
- Володимир Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 р.) —80
- Др. Евген Левицький. Листи з Німеччини. —80
- М. Богданович. Білоруське відродженне —40
- Наша Пісня. 20 пісень з нотами —50

Інші видання :

- Ростислав Заклинський. Світогляд І. Франка. Ціна 20 с.
- В. Винниченко. На пристані та інше —40
- Біблія { в подогній оправі К з з пересилкою 4—
в шкіряній оправі „ 5— „ 6—
- Новий Завіт { звичайним письмом —'60 „ —80
старослав. письмом —'60 „ —80
- Біблія на моск. мові { в под. опр. 4— „ 5—
в шкїр. опр. 5— „ 6—
- Новый Заветъ. Синодальне виданне 1.— „ 1'30

Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Зміст: Про нашу шкіру. — В. Антонович про повість Г. Сенкевича з часів Хмельниччини п. з. „Ogniem i mieczem“. — З Берліна. — Л. Г. Волинський шкільний курс у Таборі в Іміді. — Полонений О. Кобець. Коло теплиці * * *. — По російській Україні. — В. Т. Полігичний огляд. — І. Н. Огляд воєнних подій. — Вісти: „Промінь“. З організаційного життя полонених Українців. В справі Українських Січових Стрільців. З приводу недалеких Різдвяних свят. — Бібліографія: Пам'яткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 рік.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгаузема у Відні.

